

Odnos jasnoće pojma o sebi, samopoimanja i funkcija autobiografskog pamćenja

---

Benčević, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:046796>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za psihologiju

Marina Benčević

**ODNOS JASNOĆE POJMA O SEBI, SAMOPOIMANJA I FUNKCIJA
AUTOBIOGRAFSKOG PAMĆENJA**

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Daniela Šincek

Sumentorica: Marija Milić

Osijek, 2017.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za psihologiju

Studij: diplomski studij psihologije

Marina Benčević

**ODNOS JASNOĆE POJMA O SEBI, SAMOPOIMANJA I FUNKCIJA
AUTOBIOGRAFSKOG PAMĆENJA**

Diplomski rad

Područje društvenih znanosti, polje psihologija, grana opća psihologija

Mentorica: doc. dr. sc. Daniela Šincek

Sumentorica: Marija Milić

Osijek, 2017.

Sadržaj

Autobiografsko pamćenje.....	1
Funkcionalni pristup autobiografskom pamćenju	3
Spolne razlike u socijalnoj funkciji autobiografskog pamćenja.....	4
Samopoimanje.....	4
Spolne razlike u samopoimanju.....	5
Odnos funkcija autobiografskog pamćenja i socijalnog samopoimanja	6
Odnos jasnoće pojma o sebi i funkcije održavanja samopoimanja	9
Odnos jasnoće pojma o sebi i socijalnog samopoimanja	10
Cilj istraživanja	10
Problemi	11
Hipoteze	11
Metoda.....	12
Sudionici.....	12
Instrumenti.....	12
Postupak	14
Rezultati	14
Rasprava	20
Povezanost jasnoće pojma o sebi i funkcije autobiografskog pamćenja koja se odnosi na održavanje samopoimanja	20
Spolne razlike u korištenju socijalne funkcije autobiografskog pamćenja i u domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima	22
Doprinos jasnoće pojma o sebi i funkcija autobiografskog pamćenja objašnjenju rezultata na domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima	24
Prednosti, ograničenja i smjernice za buduća istraživanja	28
Zaključak.....	30
Literatura	31

Odnos između jasnoće pojma o sebi, samopoimanja i funkcija autobiografskog pamćenja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos jasnoće pojma o sebi, samopoimanja i funkcija autobiografskog pamćenja. U istraživanju je sudjelovalo 296 studenata prvih godina preddiplomskih studija Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Instrumenti koji su korišteni u istraživanju su Skala razmišljanja o životnim iskustvima, Offerov revidirani upitnik samopoimanja i Skala jasnoće pojma o sebi. Kao što se očekivalo, utvrđena je negativna povezanost jasnoće pojma o sebi i funkcije održavanja samopoimanja. Pretpostavilo se kako će studentice u odnosu na studente postići više rezultate u korištenju socijalne funkcije autobiografskog pamćenja i u domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima. Utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika za socijalnu funkciju pamćenja, dok spolne razlike nisu utvrđene za skalu samopoimanja - Odnosi s drugima. Hijerarhijska regresijska analiza pokazala je kako su jasnoća pojma o sebi i socijalna funkcija autobiografskog pamćenja značajni prediktori rezultata na domeni Odnosi s drugima. Sudionici koji su izvijestili o izraženijoj jasnoći pojma o sebi, kao i o češćem dosjećanju u svrhu razvijanja, održavanja i poboljšavanja socijalnih odnosa, imali su više rezultate na skali Odnosi s drugima.

Gljučne riječi: autobiografsko pamćenje, samopoimanje, jasnoća pojma o sebi, spolne razlike

Relationship between self-clarity, self-concept, and functions of autobiographical memory

The aim of this study was to examine the relationship between self-clarity, self-concept, and functions of autobiographical memory. Sample consisted of 296 college students of different faculties of University J. J. Strossmayer in Osijek. The following instruments were used: Thinking About Life Experiences-TALE, Offer Self-Image Questionnaire, Revised – OSIQ-R and Self-Concept Clarity Scale – SCCS. As expected, the results showed negative relationship between self-concept clarity and self-function of autobiographical memory. It was assumed that female students will score higher than male students on social function of autobiographical memory and social domain of self – concept, which is named Social relationships. Statistically significant differences were found for social function of autobiographical memory, wherein female students scored higher, while gender differences were not found for the Social relationships scale. Hierarchical regression analysis showed that self-concept clarity and social function of autobiographical memory predicted scores on the Social relationships scale. Participants who reported higher self-concept clarity, as well as more frequent retrieving of autobiographical memories to develop, maintain, and enhance social bonds, scored higher on the Social relationships scale.

Keywords: autobiographical memory, self-concept, self-concept clarity, gender differences

Uvod

Autobiografsko pamćenje

Ljudsko pamćenje nije jedinstven koncept, već se ono sastoji od više sustava koje karakterizira različita logika i neuroanatomija (Kandel i Squire, 2001). Tulving je tako 1972. godine uveo razliku između dva oblika deklarativnog pamćenja: semantičkog i epizodičkog (Tulving, 2002). Semantičko pamćenje odnosi se na općenita naučena znanja i činjenice o svijetu. Čine ga sjećanja na prošla iskustva te nije vezano uz specifično vrijeme i mjesto. Suprotno tome, epizodičko pamćenje odnosi se na sjećanje vlastitog iskustva – specifičnih epizoda koje su se dogodile u određeno vrijeme i na određenom mjestu. Prema Tulvingu, postoje dvije komponente epizodičkog pamćenja: spacijalno-temporalni kontekst i samospoznajno znanje. Spacijalno-temporalni kontekst predstavlja reprezentaciju epizodičkog pamćenja, dok samospoznajno znanje podrazumijeva „mentalno putovanje kroz vrijeme“ (Tulving, 2002), osjećaj da je osoba doživjela događaj u određenom mjestu i vremenu. Premda se u istraživanjima epizodičkog pamćenja pretpostavljalo kako utvrđivanje spacijalno-temporalnog konteksta istovremeno upućuje na samospoznajno znanje, ove komponente teorijski su i empirijski odvojene. Samospoznajno znanje odnosi se na sjećanje osobne uključenosti u događaje.

Autobiografsko pamćenje obično se definira kao kognitivna sposobnost višeg reda i odnosi se na onaj dio pamćenja koji omogućuje prisjećanje osobnih događaja (Levine, Svoboda, Hay, Winocur i Moscovitch, 2002). Autobiografsko pamćenje odnosi se na osobnu povijest pojedinca. Baddeley (1988; prema Kihlstrom, 2009) je odredio autobiografsko pamćenje kao epizodičko pamćenje nasuprot semantičkom. Autobiografsko pamćenje uključuje i epizodičke i semantičke komponente pamćenja (Levine i sur., 2002). Epizodička komponenta obuhvaća živopisna sjećanja s osjetnim, perceptivnim i emocionalnim detaljima događaja i njezino ključno obilježje je autoetička svijest, koja se odnosi na svjesnost sebe u vremenu i proživljenim događajima (Tulving, 2002). Epizodički zapisi integriraju se u epizodička sjećanja te stvaraju „fenomenološke zapise“ koji se odnose na nedavna stanja svjesnosti sebe. Svrha održavanja ovih zapisa je u osiguravanju vrlo specifičnih informacija o napretku u izvršavanju plana vezanog uz specifični događaj, što sugerira kako je autobiografsko pamćenje temelj izgradnje pojma o sebi (Conway, 2001). Semantička komponenta odnosi se na dosjećanje osobnih činjenica, osobina ličnosti ili općeg znanja o sebi, koji su neovisni o vremenu, prostoru i ponovnom proživljavanju prošlog događaja (Levine i sur., 2002; prema Willoughby, Desrocher, Levine i Rovet, 2012). Pri dosjećanju semantičkih činjenica o sebi više se oslanjamo

na osjećaj da nam je sadržaj sjećanja otprije poznat nego na specifična iskustva (Wheeler, Stuss i Tulving, 1997; prema Holland i Kensinger, 2010). Epizodičke i semantičke komponente autobiografskog pamćenja strukturalno su povezane, tako da pristup semantičkom znanju o sebi potpomaže pristup epizodičkom pamćenju (Sakaki, 2007).

Prijašnja istraživanja autobiografskog pamćenja bavila su se uglavnom dijagnostikom i terapijom narušenog sustava pamćenja. Uvedene su i druge metode istraživanja, kao npr. metoda dnevnika (Schlagman, Schulz i Kvavilashvili, 2006). Polje znanstvenog istraživanja autobiografskog pamćenja u posljednjih pedesetak godina proširilo se uslijed razvoja neuropsihologije i potreba za ispitivanjem deficita pamćenja koji nastaju kao posljedica ozljeda mozga te više nije usmjereno samo na točnost i brojnost sjećanja događaja iz osobne prošlosti. Neuropsihološki testovi (npr. Intervju autobiografskog pamćenja; Kopelman, Wilson i Baddeley, 1989; prema Nelson i Fivush, 2004) predstavljaju standardizirane mjere sposobnosti pojedinca da zapamti autobiografske događaje tijekom života. Jedna od najnovijih metoda je funkcionalna magnetska rezonanca (Rugg i Henson, 2002), pomoću koje se mogu istraživati složeni procesi stvaranja sjećanja i karakteristike prisjećanja poput emocija (Cabeza i St. Jacques, 2007). U novije vrijeme prevladava kognitivni pristup, prema kojem je pamćenje osobnih iskustava neraskidivo povezano sa samopoimanjem pojedinca (Nelson i Fivush, 2004).

Osobna sjećanja obično se pohranjuju u pamćenju bez svjesne namjere da ih zapamtimo i kasnije ih se dosjetimo. Moguće je utvrditi nekoliko dimenzija autobiografskog pamćenja:

1)

Autobiografsko pamćenje sastoji se od biografskih činjenica kao što je znanje o tome tko smo, gdje smo rođeni i sl.

2) Sjećanja

mogu varirati ovisno o tome jesu li istovjetna doživljenom događaju ili su njegova rekonstrukcija (Brewer, 1986). Neka osobna sjećanja slična su doživljenom događaju zbog velike količine živopisnih detalja. Međutim, moguće je stvoriti i rekonstruirana sjećanja, koja uključuju nove interpretacije doživljenih događaja, osobito ako su dosljedna s onim što ljudi očekuju da će se dogoditi u njihovim životima (Johnson i Raye, 1981).

3)

Sjećanja mogu biti specifična te sadržavati detaljne informacije o određenom događaju, a mogu biti i općenita te sadržavati mali broj informacija o događaju.

4)

Autobiografska sjećanja mogu nastati i na temelju promatranja događaja. Nigro i Neisser (1983; prema Cohen i Conway, 2007) istraživanjem su ustanovili kako se ljudi većinom prisjećaju događaja koje su promatrali, a ne koje su osobno doživjeli. Na to hoće li događaj postati dio autobiografskog pamćenja utječe i stupanj ugodnosti doživljenih događaja. Ljudi su skloniji

prisjetiti se pozitivnih nego negativnih događaja (Walker, Vogel i Thompson, 1997).

Funkcionalni pristup

autobiografskom pamćenju. Uvođenjem funkcionalnog pristupa istraživanju uloge autobiografskog pamćenja u svakodnevnom životu nastoji se razumjeti kako sustav pamćenja funkcionira u interakciji s okolinom te kako i zašto se pojedinci prisjećaju osobnih iskustava. U sklopu ovoga pristupa osoba se ne promatra samo kao procesor informacija, već se naglasak stavlja na korist ili funkciju pamćenja (Bluck i Alea, 2011). Pojam *funkcija* podrazumijeva korist pamćenja za ljudski organizam u interakciji s okolinom te usklađenost osobe i njezine okoline, pri čemu su i osoba i okolina dinamični i promjenjivi (Bluck, 2009). Bluck i Alea (2011) odredile su tri općenite funkcije autobiografskog pamćenja. To su funkcija održavanja samopoimanja, direktivna i socijalna funkcija.

Funkcija održavanja samopoimanja podrazumijeva dosjećanje autobiografskih iskustava kako bi se održao osjećaj da je netko ista osoba tijekom vremena. Conway (1996; prema Bluck, 2003) smatra kako autobiografsko znanje utječe na održavanje i unapređivanje kontinuiteta pojma o sebi. Wilson i Ross (2003) pružili su operacionalizacije dviju funkcija autobiografskog pamćenja koje su ključne za samopoimanje: osiguravanje koherentnog pogleda na sebe i održavanje poželjne slike o sebi. Kontinuitet samopoimanja tijekom perioda rane i kasnije odrasle dobi održava se unutar zavisnog i recipročnog odnosa samopoimanja i autobiografskog pamćenja (Bluck i Levine, 1998). Autobiografsko znanje može biti osobito važno kada se osoba suočava s promjenom pojma o sebi (Bluck, 2003).

Direktivna funkcija podrazumijeva dosjećanje prošlih iskustava s ciljem utjecanja na trenutno rješavanje problema i upravljanje budućim ponašanjem (Bluck i Alea, 2011). Direktivna funkcija manje je istraživana od funkcije održavanja samopoimanja i socijalne funkcije autobiografskog pamćenja, iako je prema nekim istraživanjima (npr. Bluck, Alea, Habermas i Rubin, 2005) to najčešći razlog dosjećanja autobiografskih iskustava. Razlog tome može biti što je manje dostupna svijesti nego preostale dvije funkcije. Pillemer (2003) smatra kako, bez obzira na njezinu slabiju dostupnost, direktivnu funkciju ne treba promatrati kao manje važnu u odnosu na socijalnu funkciju autobiografskog pamćenja i funkciju održavanja samopoimanja. Naglašava kako se razvila rano u ljudskoj povijesti i bila snažno povezana s evolucijskim pritiscima.

Socijalna funkcija podrazumijeva dosjećanje doživljenih iskustava u svrhu razvoja, održavanja i poboljšanja odnosa s drugim ljudima. Neisser (1988) socijalnu funkciju smatra temeljnom funkcijom autobiografskog pamćenja. Dijeljenjem autobiografskih sjećanja osigurava se sadržaj za razgovor, što olakšava socijalnu interakciju

(Cohen, 1998) i čini razgovor vjerodostojnijim, životnijim i uvjerljivijim. Nedavno istraživanje podržalo je funkcionalni model autobiografskog pamćenja, usredotočivši se na dvije odvojene dimenzije socijalne funkcije: njegovanje i razvijanje odnosa (Harris, Rasmussen i Berntsen, 2014). Autobiografsko pamćenje omogućuje bolje razumijevanje i empatiziranje s ostalima. U situacijama razgovora s nepoznatim sugovornikom osobe koriste autobiografska sjećanja i informacije kako bi bolje upoznale novu osobu (Cohen, 1998). Kada se osobe nalaze u postojećem odnosu, dosjećanje osobnih ili zajedničkih iskustava može povećati razinu intimnosti (Fivush, Haden i Reese, 1996).

Kako su spolne razlike u socijalnoj funkciji autobiografskog pamćenja jedna od varijabli u ovom istraživanju, one će biti detaljnije opisane u nastavku teksta.

Spolne razlike u socijalnoj funkciji autobiografskog pamćenja. Muškarci i žene imaju i pamte različita životna iskustva, a iste događaje mogu pamtiti različito. Žene su općenito usmjerenije na njegovanje i održavanje odnosa te su u skladu s time sklonije duže, detaljnije i emotivnije pričati o svojim sjećanjima (Pohl, Bender i Lachmann, 2005). Moguće objašnjenje ovih razlika leži u različitom obrascu socijalizacije muškaraca i žena. Također je ustanovljeno kako roditelji koriste različite stilove razgovora o autobiografskim iskustvima sa sinovima i kćerkama. Detaljniji opisi češće su pronađeni u raspravama s kćerima (Fivush, 1998), što je moglo dovesti do razvijanja koherentnijih autobiografskih sjećanja kod žena i njihovog naglašavanja važnosti tih sjećanja (Alea i Bluck, 2007). Ipak, nisu u svim istraživanjima pronađene spolne razlike u socijalnoj funkciji (npr. Bluck i Alea, 2009; Rubin, Schulkind i Rahhal, 1999). Ovim istraživanjem ispitat će se funkcije autobiografskog pamćenja te će se nastojati razjasniti spolne razlike u korištenju socijalne funkcije.

Samopoimanje

Samopoimanje se odnosi na mentalnu sliku samoga sebe koja je organizirana i cjelovita. To je subjektivni doživljaj vlastitog ja i osobna percepcija sebe (Koller-Trbović, 1995; prema Pavić, 2016). Kako u psihologijskoj literaturi postoje velike varijacije u korištenju ovog pojma, tako se i u hrvatskoj literaturi mogu pronaći razni sinonimi za samopoimanje, npr. pojam o sebi, svijest o sebi i dr. (Zeba, 2006).

Od uvođenja pojma o sebi u psihologijsku literaturu postoje nastojanja da se utvrdi na koji je način on strukturiran. Prva istraživanja polazila su od pretpostavke da je pojam o sebi jednodimenzionalni konstrukt, skup

cjelovitih i jedinstvenih informacija koje pojedincu pružaju predodžbu o tome kakav on jest, odnosno pretpostavke da je pojam o sebi općeniti, jedinstveni i stabilni pogled nekog pojedinca na samoga sebe (Marinić, 2014). Kasnija istraživanja šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća usmjerila su se na različita područja iskustva o sebi (npr. o svome tijelu, odnosima s drugima, akademskim postignućima i dr.) (Zeba, 2006). Tako može postojati fizički, socijalni, akademski ili neki drugi pojam o sebi. Višedimenzionalni pogled na samopoimanje zastupaju i Offer i suradnici, koji su ustvrdili sljedeće dimenzije adolescentskog samopoimanja: psihološko samopoimanje, socijalno samopoimanje, obiteljsko samopoimanje, spolno samopoimanje, samopoimanje suočavanja, samopoimanje psihopatologije i idealizam (Offer, Ostrov, Howard i Dolan, 1992). Utvrđena su tri glavna aspekta samopoimanja koja određuju njegovu ulogu i djelovanje (Baumeister, 1998). Prvi aspekt je refleksivna svijest, koja omogućuje ljudima da budu svjesni samih sebe i uče o sebi. Drugi aspekt samopoimanja je da omogućuje socijalno povezivanje u okolini, što je vezano uz socijalni identitet pojedinca. Socijalni identitet je dio pojma o sebi koji pokazujemo drugim ljudima. To je onaj dio sebe koji osoba koristi da bi stvorila dojam o sebi, dala drugima na znanje tko je i što se od nje može očekivati. Socijalni identitet sadrži elemente koji se mogu socijalno opažati jer su vanjski izraz samopoimanja (npr. spol, etničko i raso porijeklo i sl.). Uspješno uspostavljanje identiteta važno je za opći pristup svijetu i posebno za upuštanje u socijalne odnose. Dvije stvari snažno utječu na samopoimanje: mišljenja i procjene drugih ljudi o nama te socijalna usporedba (percepcija sličnosti i razlika s drugim ljudima). Na taj način pojedinac može interpretirati ponašanje u socijalnom kontekstu, razmijeniti iskustva i slijediti svoj put u socijalnom svijetu (Nelson i Fivush, 2004). Samopoimanje se gradi sudjelovanjem u socijalnom okruženju, a vještine prosocijalnog ponašanja kao što su pomaganje drugima, suradnja, dijeljenje i sposobnost kontrole impulzivnog ponašanja omogućuju bolje prilagođavanje. Treći aspekt samopoimanja vezan je uz njegovu izvršnu funkciju, koja kontrolira okolinu osobe (Baumeister, 1998; prema Pavić, 2016).

Spolne razlike u samopoimanju. Beyer (1998) je ustanovila kako se muškarci i žene razlikuju u percepciji vlastitih kvaliteta na mjerama učinka. Žene općenito percipiraju svoj učinak negativnim u područjima koja su tipična za muškarce (npr. pitanja o sportu), dok na takvim zadacima muškarci svoj učinak percipiraju pozitivnim. Statistički značajne razlike nisu pronađene na zadacima tipičnima za žene (npr. pitanja o slavnim osobama) i neutralnim zadacima (pitanja o književnosti i geografiji). U međukulturalnom istraživanju samopoimanja 5938 adolescenata u 10 zemalja Offer, Ostrov, Howard i Atkinson (1988) ustanovili su kako

među adolescentima u različitim kulturama vladaju velike sličnosti u samopoimanju, osobito u domenama obiteljskog samopoimanja, obrazovnih i profesionalnih ciljeva i samopoimanja suočavanja. Tako su na općenitoj razini adolescenti iskazali pozitivne stavove prema svojim obiteljima te su izvijestili kako smatraju rad vrijednim i često razmišljaju o njemu u budućnosti, znaju prepoznati moralne vrijednosti te se dobro suočavaju sa stresom. U kontekstu psihološkog samopoimanja, dječaci su izvijestili o boljoj kontroli emocija, manjoj psihološkoj ranjivosti i višoj razini sreće nego djevojke. Također su pokazali veći interes i samopouzdanje vezane uz svoju spolnost i pozitivnije procjenjivali svoje tijelo.

Suprotno

mladićima, djevojke su imale pozitivnije procjene svoje sposobnosti socijalnog povezivanja, kao i socijalnih odnosa. Djevojke su se pokazale socijabilnijima i empatičnijima od mladića te su izvijestile o većem stupnju socijalne svijesti i posvećenosti drugim ljudima. Izrazile su i veći stupanj posvećenosti radnoj etici, posebno učenju i školi. Gledano na općenitoj razini, pokazalo se da se slika koju o sebi imaju mladići ne podudara sa stereotipom samouvjerenog, samodovoljnog muškarca; djevojke su te koje u samoizvješćima pokazuju veću težnju za postignućem u socijalnoj domeni. Ovim istraživanjem ispitat će se postoje li i na uzorku u istraživanju spolne razlike u percepciji socijalnih odnosa kao domene socijalnog samopoimanja.

Odnos funkcija autobiografskog pamćenja i socijalnog samopoimanja

O odnosu autobiografskog pamćenja i samopoimanja raspravlja se zadnjih četiri desetljeća (npr. Brewer, 1986; Bluck i Levine, 1998). Neisser (1988) je uveo koncept tzv. proširenog pojma o sebi utvrdivši da se razvoj samopoimanja ogleda u proširivanju prošlih iskustava i predviđanju budućih. Autobiografsko pamćenje usko je povezano s kognitivnom prirodom samopoimanja, odnosno spoznavanjem samoga sebe (Nelson i Fivush, 2004). Samopoimanje tada postaje referentni okvir, kategorija za organizaciju i dosjećanje osobnih iskustava. Pretpostavlja se da je autobiografsko pamćenje reprezentirano ograničenim brojem kognitivnih struktura ili shema. Shema o sebi je kognitivna struktura koja sadrži opće znanje o sebi (Neisser, 1976). Markus (1977) sheme o sebi određuje kao kognitivne generalizacije o sebi, nastale na temelju iskustva, koje vode i organiziraju obradu svake informacije koja se odnosi na samog pojedinca. Dakle, sheme o sebi utječu na procesiranje i zapamćivanje informacija koje su povezane s pojmom o sebi.

Autobiografsko pamćenje ima važnu ulogu u stvaranju osobnog identiteta. Osobni identitet definira pojedinca u vidu njegovih karakteristika, odnosa s drugima, uloga i pripadnosti socijalnim grupama (Oyserman, Elmore i Smith, 2012). Autobiografsko pamćenje i identitet

međusobno utječu jedno na drugo. Trenutna slika o sebi, uvjerenja i ciljevi utječu na vrednovanje samopoimanja kakvo je vladalo u prošlosti, ali su isto tako pod utjecajem onoga što pojedinac pamti i kako se dosjeća tih prijašnjih epizoda i slike o sebi. Zapis osobne prošlosti u autobiografskom pamćenju usko je povezan s razvojem koherentnoga i jasnoga pojma o sebi i tvori središnji dio identiteta. Prethodno i trenutno znanje o sebi nalaze se u dinamičnom i integrativnom odnosu te se smatra kako predstavljaju najvišu razinu organizacije autobiografskog pamćenja i identiteta (Bluck i Habermas, 2001; Conway, Singer i Tagini, 2004).

U kontekstu istraživanja *funkcije održavanja samopoimanja* utvrđeno je kako postoji povezanost samopotvrđivanja i autobiografskog pamćenja. Svi podražaji procjenjuju se u skladu s njihovom relevantnošću za samopoimanje. Kada se shema o sebi jednom razvije u dugoročnom pamćenju pojedinca, pretpostavlja se da se mijenja vrlo sporo. Time se osigurava dosljednost i jedinstvo pojma o sebi tijekom vremena. Ljudi žele poboljšati sliku o sebi i očuvati psihološku dobrobit na način da sliku o sebi koju su imali u prošlosti procjenjuju manje vrijednom u odnosu na trenutno ja (Wilson i Ross, 2000; Dunkel i Lavoie, 2005). U kontekstu povezanosti funkcije održavanja samopoimanja i socijalnih odnosa, neki autori smatraju kako izgradnja samopoimanja (kao glavne intrapersonalne funkcije autobiografskog pamćenja) predstavlja nužan preduvjet interpersonalne funkcije, čija je svrha razvijanje i održavanje socijalne interakcije (Pohl i sur., 2005). Odnos između ljudi može utjecati na funkcije autobiografskog pamćenja (Alea i Bluck, 2007), osobito funkciju održavanja samopoimanja. Razgovarajući o sjećanjima s dobro poznatom osobom, češće spominjemo kako smo se ponašali i osjećali ne samo tijekom spomenutog događaja, već svoje dojmove povezujemo i s prijašnjim događajima i životnim fazama (Pasupathi, Mansour i Brubaker, 2007). Ovaj nalaz sugerira da razgovori o osobnim sjećanjima u dugotrajnim odnosima utječu na njihovo uklapanje u životnu priču. S osobom koju poznajemo kraće vrijeme suzdržaniji smo u dijeljenju osobnih sjećanja (npr. Gould i Dixon, 1993). Pretpostavlja se kako prošla iskustva u socijalnim odnosima mogu olakšati spontanu integraciju prošlih sa sadašnjim iskustvima i posljedično, nadogradnju samopoimanja.

U kontekstu odnosa *socijalne funkcije autobiografskog pamćenja* i socijalnog samopoimanja, Bluck i sur. (2005) utvrdili su da mlađe odrasle osobe koriste autobiografska iskustva kako bi njegovale, razvile i jačale socijalne odnose. Socijalni aspekti autobiografskog pamćenja važni su za razvoj socijalnog samopoimanja, osobito odnosa s drugima kao njegove domene (Bluck i sur., 2005). Pretpostavlja se kako na upotrebu autobiografskih sjećanja (u svrhu socijalne interakcije i sposobnosti razvijanja i održavanja odnosa) može utjecati svijest o

stupnju razvijenosti vlastitih socijalnih vještina (Pohl i sur., 2005). Prema Greshamovoj i Elliottovoj definiciji (1984), socijalne vještine su ponašanja koja predviđaju socijalnu reputaciju i prihvaćanje vršnjaka, kao i socijalne reakcije drugih. Socijalne vještine važne su u ostvarivanju i održavanju socijalnih spona. Mogu posredovati u dosjećanju životnih iskustava u svrhu razvijanja i održavanja socijalnih odnosa. Također, mogu djelovati na procjenu sposobnosti njegovanja i razvijanja odnosa, kapaciteta empatičnosti i osjećaja ugone ili nelagode u druženjima (Rudy, Merluzzi i Henahan; prema Bijelić, 2014). Kao što se samopoimanje gradi skupljanjem osobnih iskustava, tako se i upravljanje vlastitim ponašanjem u velikoj mjeri oslanja na vještine koje omogućuju uspješnu socijalnu interakciju. Autobiografsko pamćenje stoga se može promatrati kao okosnica socijalne kompetencije, koja se obično definira kao učinkovita upotreba i dostupnost kognitivnih, emocionalnih i ponašajnih vještina koje vode do uspostavljanja uspješnih socijalnih interakcija (Pohl i sur., 2005). Kako bi pojedinac imao uspješne odnose s drugima i uživao u druženjima, treba razvijati cijeli raspon socijalnih vještina. Među njima su za socijalno povezivanje najznačajnije empatija, proces koji obuhvaća emocionalne odgovore na unutarnja stanja drugih i asertivnost, sposobnost izražavanja vlastitih prava na prikladno direktan, otvoren i iskren način bez kršenja prava drugih (Pohl i sur., 2005). Nedostatak socijalnih vještina može pak, uz kognitivne pristranosti poput čestog dosjećanja negativnih životnih iskustava, dovesti do socijalne anksioznosti, koju karakterizira intenzivan strah od izloženosti promatranju i kritičkoj procjeni drugih ljudi (Anton i Mandić, 1997).

Direktivna funkcija

autobiografskog pamćenja pruža fleksibilnost u stvaranju i nadopunjavanju sustava pravila koja omogućuju razumijevanje ishoda ponašanja u prošlosti i predviđanje budućih ishoda (Lockhart, 1989). Osim u rješavanju problema, ističe se njezina važnost i za razvijanje mišljenja i stavova (Cohen, 1998; prema Bluck i Alea, 2002). Pretpostavlja se da direktivna funkcija autobiografskog pamćenja omogućuje korištenje prošlih iskustava kako bismo razumjeli unutrašnji svijet ostalih i time predvidjeli njihovo buduće ponašanje (Robinson i Swanson, 1990). Tijekom odrasle dobi razvijaju se vještine povezivanja iskustava i samopoimanja, odnosno autobiografsko rasuđivanje. Osobe na taj način procjenjuju i interpretiraju svoja sjećanja, što ih vodi do uvida i zaključaka (Habermas i Bluck, 2000). O stupnju razvijenosti autobiografskog rasuđivanja može ovisiti upotreba direktivne funkcije. Specifične epizode mogu snažno upravljati ponašanjem kada se osoba suočava s izazovima u trenutnom okruženju i često se pojavljuju automatski u pokušaju rješavanja trenutnih problema (Pillemer, 2003). Ukoliko se osoba suoči sa sadašnjim problemom, prisjeća se situacija koje su slične onoj u kojoj se trenutno nalazi i koristi pamćenje kako bi riješila taj problem (Bluck i Alea, 2002).

Primjerice, češće dosjećanje prošlih epizoda u kojima osoba nije ostvarila uspješnu socijalnu interakciju može potaknuti tu osobu da pažljivije sagleda i riješi sadašnje probleme u socijalnim odnosima. Posljedično, razvija se pozitivnija percepcija vlastite sposobnosti razvijanja i održavanja socijalnih odnosa te veća ugoda u druženjima s drugim ljudima. Osoba na taj način koristi prošla iskustva kako bi riješila postojeće probleme (Pillemer, 1998).

Odnos jasnoće pojma o sebi i funkcije održavanja samopoimanja

Jasnoća pojma o sebi odnosi se na stupanj u kojem su „osobna vjerovanja jasno i dobro određena, internalno konzistentna i vremenski stabilna“ (Campbell, Trapnell, Heine, Katz, Lavallee i Lehman, 1996, str. 141; prema Burušić i Brajša Žganec, 2005). Autobiografsko pamćenje ima važnu ulogu u jasnoći pojma o sebi i definiranju pojma o sebi (Conway i Pleydell-Pearce, 2000). Autobiografska sjećanja od primarne su važnosti u životnom razdoblju koje se proteže od kasnih tinejdžerskih do srednjih dvadesetih godina (18-25). Ovo razdoblje predstavlja novi životni period u industrijaliziranim društvima (Arnett, 2000). Jedan od nalaza u istraživanju povezanosti autobiografskog pamćenja i jasnoće pojma o sebi (Arnett, 2000) jest i da je veća jasnoća pojma o sebi povezana s većim dosjećanjem događaja koji uključuju suradnju u socijalnim interakcijama. Pojedinci koji žive u industrijskim društvima u kasnim tinejdžerskim i srednjim dvadesetim godinama počinju organizirati svoja autobiografska sjećanja u životnu priču kako bi postigli osjećaj cjeline i svrhe (Arnett, 2001). Jasnoća pojma o sebi smatra se ključnim razvojnim ciljem u ovom životnom razdoblju. Izgradnja onog što McAdams (2001) naziva *životnom pričom* od velike je važnosti za razvijanje jasnoće pojma o sebi. McAdams (2001) definira životnu priču kao psihosocijalnu konstrukciju stvorenu od strane osobe i kulturalnog konteksta koji joj daje značenje. Potvrdivši McAdamsovu teoriju, nedavna istraživanja demonstrirala su povećanje koherentnosti autobiografskih sjećanja u službi dobi (Habermas i de Silveira, 2008; McLean i Breen, 2009). Npr. Habermas i de Silveira (2008) u svome su istraživanju utvrdili kako životne priče kojih su se prisjetili 19-godišnjaci i 20-godišnjaci sadržavaju više vremenskih, kauzalnih i tematskih detalja nego priče sudionika od 8, 12 i 16 godina. Slično, sjećanja koja su stariji adolescenti procijenili prekretnicama u svome životu sadržavala su više izjava koje su se odnosile na pridavanje značenja događajima nego što su sadržavala sjećanja mlađih adolescenata (McLean i Breen 2009). Analize sadržaja autobiografskih sjećanja pokazale su kako se većina autobiografskih sjećanja u ovome životnom periodu odnose na temu integracije u društvo. Ovi nalazi sugeriraju da autobiografska sjećanja mogu biti korištena tijekom životnog perioda kako bi se konstruirala životna priča i dostigao razvojni cilj jasnoće pojma o sebi. Zbog razvojne faze u kojoj se nalaze, mladi na

ulasku u odraslu dob vjerojatnije će imati manje izraženu jasnoću pojma o sebi i češće koristiti funkciju održavanja samopoimanja kako bi imali izraženiju jasnoću pojma o sebi.

Odnos jasnoće pojma o sebi i socijalnog samopoimanja

Dok se održavanje osnovne razine samopoimanja vjerojatno odvija automatski, određeni izazovi mogu zahtijevati svjesno djelovanje. Primjeri takvih izazova su promjene u socijalnoj okolini i nedostatak odnosa s drugim ljudima. U takvim situacijama, kada je održavanje samopoimanja otežano, ljudi se oslanjaju na autobiografsko pamćenje kako bi povezali prošlost i sadašnjost. Održavanje samopoimanja karakteristično je za razdoblje ulaska u ranu odraslu dob te je vezano uz ključni razvojni cilj u tome razdoblju – jasnoću pojma o sebi (Arnett, 2001). Poznato je da stupanj u kojem je pojedinac sposoban održati osjećaj kontinuiteta pojma o sebi može ovisiti o informacijama koje mu pružaju drugi ljudi i kako ga prihvaćaju u društvu. Postizanje koherentnog i jasnog pojma o sebi izazovan je zadatak, a prepreka u vidu nedostatka (kvalitetnih) interakcija može narušiti samopoimanje. Pojedinci koji ne održavaju mnogo trajnih i bliskih odnosa s obitelji i prijateljima mogu imati više teškoća u održavanju samopoimanja i posljedično, manje izraženu jasnoću pojma o sebi. Suprotno tome, stabilno samopoimanje i sigurnost u vlastite kvalitete doprinosi boljem socijalnom funkcioniranju (Bluck i Alea, 2008).

Ovim istraživanjem želi se ispitati povezanost jasnoće pojma o sebi i funkcije održavanja samopoimanja. Žele se provjeriti i spolne razlike u korištenju socijalne funkcije autobiografskog pamćenja i procjeni socijalnih odnosa kao domene socijalnog samopoimanja te utvrditi doprinos jasnoće pojma o sebi i funkcija autobiografskog pamćenja objašnjenju rezultata na domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima.

Cilj istraživanja

Utvrditi odnos između jasnoće pojma o sebi, samopoimanja i funkcija autobiografskog pamćenja.

Problemi

1. Ispitati povezanost jasnoće pojma o sebi i funkcije autobiografskog pamćenja koja se odnosi na održavanje samopoimanja.

2. Ispitati spolne razlike u korištenju socijalne funkcije autobiografskog pamćenja, kao i u domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima.

3. Ispitati doprinos jasnoće pojma o sebi i funkcija autobiografskog pamćenja objašnjenju rezultata na domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima.

Hipoteze

H1. Postoji statistički značajna negativna povezanost između jasnoće pojma o sebi i funkcije održavanja samopoimanja jer osobe s manje izraženom jasnoćom pojma o sebi češće koriste autobiografska sjećanja kako bi održale kontinuitet pojma o sebi.

H2. Postoji statistički značajna razlika između studenata i studentica u korištenju socijalne funkcije autobiografskog pamćenja i u domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima. Studentice će imati više rezultate u korištenju socijalne funkcije autobiografskog pamćenja i u domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima nego studenti budući da su osobe ženskoga spola sklonije definirati sebe u terminima odnosa s drugim ljudima, percipiraju se uspješnijima u ostvarivanju tih odnosa te u terminima autobiografskog pamćenja imaju detaljnija socijalna sjećanja.

H3. Jasnoća pojma o sebi i funkcije autobiografskog pamćenja statistički značajno doprinose objašnjenju rezultata na domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima. Očekuje se kako će najznačajniji prediktor biti jasnoća pojma o sebi uslijed toga što je njezin razvoj ključan za dobno razdoblje sudionika u istraživanju.

Metoda

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 296 sudionika, 203 studentice i 93 studenta. Od toga je 57 studenata s Učiteljskog fakulteta, 54 studenta s Medicinskog fakulteta (smjer laboranti), 73

studenta s Odjela za matematiku i 112 studenata s Poljoprivrednog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Prosječna dob sudionika je $M=19.42$ ($SD=.760$). Uzorak sudionika u ovome istraživanju dio je uzorka većeg istraživanja u kojem su sudjelovali studenti preddiplomskih studija s različitih fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, a sudionici ovoga istraživanja studenti su prvih godina preddiplomskih studija s različitih fakulteta istoga Sveučilišta.

Instrumenti

Skala razmišljanja o životnim iskustvima. U istraživanju je korištena Skala razmišljanja o životnim iskustvima (Thinking About Life Experiences – TALE; Bluck i Alea, 2011) kojom se ispituju funkcije autobiografskog pamćenja. Kako bi se procijenila opća sklonost dijeljenju i razmišljanju o prošlim iskustvima, na početku upitnika postavljena su dva pitanja koja se odnose na procjenu koliko često osoba razmišlja i razgovara s drugima o prošlim iskustvima. Upitnik sadrži 15 čestica koje čine tri subskale: funkcija održavanja samopoimanja, socijalna funkcija i direktivna funkcija autobiografskog pamćenja. Sudionici odgovaraju na skali Likertovog tipa od pet stupnjeva, pri čemu 1 znači *gotovo nikad*, a 5 *vrlo često*. Subskala održavanja samopoimanja obuhvaća razmišljanja o prošlosti u svrhu procjene je li osoba ostala ista ili se mijenjala tijekom vremena. Jedna od čestica ove subskale glasi: *Razmišljam ili pričam o svom životu ili određenim periodima svog života kada želim osjetiti da sam ista osoba koja sam bio/la i prije*. Cronbach α za ovu subskalu iznosi .813. Subskala socijalna funkcija odnosi se na razmišljanje i razgovaranje o prošlim iskustvima s ciljem započinjanja ili održavanja socijalnih veza, odnosno upoznavanja drugih osoba i održavanja bliskosti u postojećim odnosima. Jedna od čestica ove subskale glasi: *Razmišljam ili pričam o svom životu ili određenim periodima svog života kada želim razviti intimniji odnos u vezi*. Cronbach α za ovu subskalu iznosi .700. Subskala direktivna funkcija upućuje na korištenje prošlih iskustava kako bi se upravljalo sadašnjim ili budućim ponašanjem. Jedna od čestica ove subskale glasi: *Razmišljam ili pričam o svom životu ili određenim periodima svog života kada trebam donijeti neku životnu odluku i nisam siguran/na koji put odabrati*. Cronbach α za ovu subskalu iznosi .716.

Offerov revidirani upitnik samopoimanja. U istraživanju je korišten i Offerov revidirani upitnik samopoimanja (Offer's Self-Image Questionnaire, Revised – OSIQ-R; Offer i sur., 1992). Originalna verzija Offerovog upitnika samopoimanja (Offer's Self-Image Questionnaire – OSIQ) potječe iz 1962. godine i mjeri deskriptivne aspekte samopoimanja adolescenata u dobi od 13 do 19 godina. Revidirani upitnik korišten u ovome istraživanju unaprijeđena je i

prevedena verzija, prilagođena studentskoj populaciji te se sastoji od 129 čestica koje mjere samopoimanje u područjima koja su prema Offeru važna za razvoj samopoimanja. Dvanaest skala grupirano je u nekoliko kategorija samopoimanja (Offer i sur. 1992.; prema Majdak i Kamenov, 2009): psihološko samopoimanje, socijalno samopoimanje, obiteljsko samopoimanje, spolno samopoimanje, samopoimanje suočavanja, samopoimanje psihopatologije i idealizam. U ovome istraživanju naglasak je stavljen samo na socijalno samopoimanje te je korištena samo skala *Odnosi s drugima*, koja mjeri percepciju socijalnih odnosa pojedinca i sastoji se od 9 čestica. Tipične čestice ove skale glase: *Biti u društvu drugih ljudi pruža mi dobar osjećaj* i *Radije sam sam nego s drugima*. Koeficijent pouzdanosti Cronbach α za ovu skalu iznosi .771. U svih dvanaest skala upitnika polovica čestica je formulirana pozitivno, a polovica negativno. Za potrebe ovog istraživanja u upitniku je korištena obrnuta vrijednost odgovora nego u originalnom OSIQ-u te su rekodirane negativno formulirane čestice. Zadatak sudionika je zaokružiti jedan od odgovora na skali Likertovog tipa od šest stupnjeva, od 1 - *uopće me ne opisuje* do 6 - *opisuje me vrlo dobro*). Samopoimanje se mjeri tako da se izračuna ukupni rezultat (TSI – Total self-image) koji sadržava bodove deset najvažnijih skala (bez skale spolnog samopoimanja i skale idealizma). Totalni raspon je od 113 do 678 bodova. Rezultate je najbolje promatrati po skalama, gdje viši rezultat upućuje na bolje funkcioniranje u određenom području.

Skala jasnoće pojma o sebi. U istraživanju je korištena Skala jasnoće pojma o sebi (Self-Concept Clarity Scale – SCCS; Campbell i sur., 1996). Ona predstavlja mjeru u kojoj su osobna vjerovanja o sebi jasno određena, internalno konzistentna i stabilna kroz vrijeme. Sastoji se od 12 čestica te se odgovori daju na skali Likertovog tipa od pet stupnjeva, pri čemu 1 označava *izrazito se ne slažem*, a 5 *izrazito se slažem*. Veće slaganje sa sadržajem deset čestica označava manju jasnoću pojma o sebi, dok slaganje s preostale dvije čestice upućuje na izraženiju jasnoću pojma o sebi. Primjer čestice ove skale jest *Jedan dan mogu imati jedno mišljenje o sebi, a drugi dan drukčije mišljenje o sebi*. Kako bi viši ukupni rezultat koji netko postiže na ovom instrumentu odražavao izraženiju jasnoću pojma o sebi, obrnuto su bodovani rezultati na deset neafirmativnih čestica (1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12). Ukupni rezultat dobiva se zbrajanjem rezultata na svih dvanaest čestica. Koeficijent pouzdanosti Cronbach α za Skalu jasnoće pojma o sebi iznosi .855.

Postupak

Istraživanje je provedeno grupno, u okviru nastave i prema dogovoru s profesorima. Sudionici su zamoljeni za suradnju, da odgovaraju što iskrenije mogu i ne preskaču pitanja.

Naglašeno im je da uz svaku tvrdnju odaberu jedan od ponuđenih odgovora i da se obrate ispivaču ukoliko postoje nejasnoće. Rečeno je da je istraživanje dobrovoljno i anonimno i da će se podaci koristiti isključivo na grupnoj razini u svrhu znanstvenog istraživanja. Također će biti zaštićeni poštivanjem pravila profesionalne etike u skladu s Etičkim kodeksom psihologa i Zakonom o psihološkoj djelatnosti. Ispunjavanje upitnika u prosjeku je trajalo 40 minuta.

Rezultati

Testiranje preduvjeta za korištenje parametrijskih postupaka

Distribucija rezultata provjerena je Kolmogorov – Smirnovljevim (*K-S*) testom normaliteta distribucije. Ukoliko distribucije nisu normalne, ne preporučuje se korištenje parametrijskih postupaka. No, Field (2009) upućuje kako se ne treba u potpunosti osloniti na *K-S* test zbog njegovih ograničenja, već koristiti i druge pokazatelje normaliteta distribucije kao što su asimetričnost (eng. *skewness*) i spljoštenost (eng. *kurtosis*) distribucije. Rezultati provjere normaliteta distribucije za varijable korištene u istraživanju predstavljeni su u *Tablici 1*.

Tablica 1. Provjera normaliteta distribucije rezultata za varijable korištene u istraživanju.

Varijabla	<i>K-S</i>	<i>S</i>	<i>K</i>
Jasnoća pojma o sebi	0.063**	0.080	- 0.354
Funkcija autobiografskog pamćenja – održavanje samopoimanja	0.068**	0.120	- 0.348
Socijalna funkcija autobiografskog pamćenja	0.107**	-0.260	0.672
Direktivna funkcija autobiografskog pamćenja	0.077**	-0.483	0.817
Odnosi s drugima	0.077**	-0.373	- 0.340

Napomena. *S* – indeks asimetričnosti (*skewness*), *K* – indeks spljoštenosti (*kurtosis*), ** $p < .01$

Kao što je vidljivo iz *Tablice 1.*, distribucije rezultata statistički se značajno razlikuju od normalne ($p < .01$). Vizualnom inspekcijom rezultata na temelju histograma i *Q – Q* dijagrama, utvrđeno je da odstupanja od normalne distribucije nisu velika, odnosno da distribucije tendiraju normalnoj distribuciji. Distribucije su u približno jednakom stupnju

asimetrične u istom smjeru. Također, *K-S* vrijednosti su prilično blizu nule, što upućuje na to da se distribucije ne razlikuju mnogo od normalne. Raspon prihvatljivih indeksa asimetričnosti i spljoštenosti distribucije kreće se između -1.5 i +1.5. (Tabachnick i Fidell, 2001; prema Field, 2009). S obzirom da se sve vrijednosti indeksa asimetričnosti i indeksa spljoštenosti nalaze unutar raspona između -1.5 i +1.5, opravdano je u daljnjoj obradi koristiti parametrijske postupke. Uz dovoljno velik uzorak moguće je pretpostaviti kako umjereno odstupanje od normalne distribucije neće imati značajne posljedice na zaključke proizašle iz rezultata parametrijskih testova (Field, 2009).

Deskriptivna analiza

U *Tablici 2.* prikazana je deskriptivna statistika – aritmetičke sredine, standardne devijacije, minimalni i maksimalni ostvareni rezultat te koeficijenti unutarnje konzistencije varijabli koje su korištene u istraživanju.

Tablica 2. Deskriptivni podaci i koeficijenti unutarnje konzistencije svih varijabli koje su mjerene (N=296).

Varijabla	<i>M</i>	<i>SD</i>	min	max	α
Jasnoća pojma o sebi	38.57	8.568	18	58	.855
Funkcija autobiografskog pamćenja - održavanje samopoimanja	14.16	3.737	5	24	.813
Socijalna funkcija autobiografskog pamćenja	16.37	3.173	5	25	.700
Direktivna funkcija autobiografskog pamćenja	17.42	3.023	5	24	.716
Odnosi s drugima	40.48	7.334	19	54	.771

Deskriptivni podaci ukazuju da sudionici na subskali funkcija održavanja samopoimanja i direktivna funkcija autobiografskog pamćenja postižu jednak raspon rezultata, dok na subskali socijalna funkcija postižu maksimalni rezultat teorijskog raspona ljestvice (0-25), što upućuje da postoje sudionici koji izjavljuju da vrlo često razmišljaju o autobiografskim sjećanjima u svrhu socijalnog povezivanja. Na temelju Cronbach α koeficijenata može se zaključiti kako je pouzdanost korištenih instrumenata umjereno do visoko zadovoljavajuća. Zbog raznolikosti

konstrukata u psihologiji moguće je očekivati i koeficijente unutarnje konzistencije niže od .70 (Kline, 1999; prema Field, 2009). Pouzdanost socijalne funkcije autobiografskog pamćenja s Cronbach α koeficijentom .700. nalazi se na granici zadovoljavajuće.

Povezanost jasnoće pojma o sebi i funkcije održavanja samopoimanja

Budući da se distribucije rezultata u prihvatljivoj mjeri razlikuju od normalne distribucije, kako bi se provjerilo postoji li statistički značajna povezanost između jasnoće pojma o sebi i funkcije održavanja samopoimanja, izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije. Pearsonov koeficijent korelacije između jasnoće pojma o sebi i funkcije održavanja samopoimanja iznosi $r(283) = -.364$, $p < .01$. Utvrđena je statistički značajna negativna povezanost između jasnoće pojma o sebi i funkcije održavanja samopoimanja. Varijable jasnoća pojma o sebi i funkcija održavanja samopoimanja dijele 17.4 % varijance.

Spolne razlike u korištenju socijalne funkcije autobiografskog pamćenja i u domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima

Rezultat Leveneovog testa homogenosti varijanci za varijablu socijalna funkcija autobiografskog pamćenja jest $F(1,291) = 1.286$, $p > .01$, za varijablu Odnosi s drugima je $F(1,263) = 11.933$, $p < .01$. Leveneov test homogenosti varijanci za varijablu socijalna funkcija autobiografskog pamćenja nije statistički značajan, što znači da se varijance ne razlikuju statistički značajno te time nije narušena pretpostavka o homogenosti varijanci. Suprotno tome, za varijablu Odnosi s drugima Leveneov test homogenosti varijanci jest značajan, što upućuje da se varijance statistički značajno razlikuju.

U *Tablici 3.* prikazana je deskriptivna statistika te rezultati t-testa za testiranje razlika između studenata i studentica za socijalnu funkciju autobiografskog pamćenja i za domenu Odnosi s drugima.

Tablica 3. Deskriptivna statistika i rezultati t-testa za testiranje razlika između studenata i studentica za varijablu socijalna funkcija autobiografskog pamćenja i domenu socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima.

Varijabla	Spol						<i>t</i>	<i>d</i>
	Muški			Ženski				
	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Socijalna funkcija	91	15.47	3.427	202	16.78	2.973	3.312**	0.41
Odnosi s drugima	75	39.13	8.603	190	41.01	6.719	1.692	0.24

Napomena. ** $p < .01$

Utvrđena je statistički značajna razlika između studenata i studentica za varijablu socijalna funkcija autobiografskog pamćenja. Studentice imaju više prosječne rezultate od studenata na mjeri socijalne funkcije autobiografskog pamćenja. Razmišljanja i razgovor u svrhu započinjanja i održavanja socijalnih odnosa procjenjuju statistički značajno češćima nego studenti. Nije pronađena statistički značajna razlika između studenata i studentica za varijablu Odnosi s drugima. Cohenov *d*-indeks koristi se kada je mjerena varijabla izražena na nekoj manje-više arbitrarnoj brojčanoj ljestvici, a takve su redovito brojčane ljestvice dobivene primjenom testova ili upitnika. U slučaju postojanja statistički značajne razlike među aritmetičkim sredinama, na odabranoj razini rizika, opravdano je koristiti *d*-indeks kojim bi se pokazalo koliko je bilo to djelovanje (Kolesarić i Tomašić Humer, 2016). Vrijednost Cohenovog *d*-indeksa pokazuje kako je veličina učinka za varijablu socijalna funkcija autobiografskog pamćenja u rasponu između male i srednje ($d=0.2-0.5$). Veličina učinka koja iznosi 0.4 označava da se distribucije ne prekrivaju oko 28%. Iako je razlika statistički značajna, ona ipak nije vrlo velika i u takvom slučaju nije uputno koristiti veličinu *d*-indeksa kao apsolutnu vrijednost, koja univerzalno vrijedi u stvarnom svijetu (Kolesarić i Tomašić Humer, 2016).

Doprinos jasnoće pojma o sebi i funkcija autobiografskog pamćenja objašnjenju rezultata na domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima

Hijerarhijskom regresijskom analizom ispitano je kako se mijenja doprinos prediktorskih varijabli jasnoća pojma o sebi i funkcije autobiografskog pamćenja objašnjenju varijance kriterija (procjena na domeni Odnosi s drugima). Prije provedbe analize, ispitani su uvjeti za regresiju te interkorelacije mjerenih varijabli koje su prikazane u *Tablici 4*.

Provjerom modela za kriterij procjene na domeni Odnosi s drugima utvrđeno je da nema multikolinearnosti (VIF vrijednosti kretale su se u prihvatljivom rasponu od 1 do 1.611, a Tolerance u rasponu od 0.612 do 1). Nezavisnost reziduala potvrđena je Durbin-Watsonovim testom čija se vrijednost nalazi u intervalu od 1 do 3 te iznosi 1.728. Također, među varijablama nema korelacija koje bi se smatrale visokima ($r > .70$) i time narušile preduvjet nepostojanja multikolinearnosti.

Tablica 4. Interkorelacije mjerenih varijabli.

Varijabla	1	2	3	4	5
1. Jasnoća pojma o sebi	-	-.364**	-.138*	-.133*	.403**
2. Funkcija održavanja samopoimanja		-	.414**	.432**	-.047
3. Socijalna funkcija			-	.578**	.140*
4. Direktivna funkcija				-	.120*
5. Odnosi s drugima					-

Napomena. * $p < .05$, ** $p < .01$

Budući da se u prijašnjim istraživanjima (npr. Arnett, 2000; Bluck i Alea, 2008) pokazalo kako jasnoća pojma o sebi ima ulogu u razvoju socijalnog samopoimanja te pokazuje najveću povezanost s rezultatima na domeni Odnosi s drugima, jasnoća pojma o sebi u ovome je istraživanju uvedena kao jedinstveni prediktor u prvom koraku hijerarhijske regresijske analize. Na taj način htjelo se provjeriti koliki je njezin pojedinačni doprinos objašnjenju procjene odnosa s drugima i hoće li se uistinu pokazati najznačajnijim prediktorom. Također, željelo se utvrditi koliko funkcije autobiografskog pamćenja samostalno doprinose objašnjenju rezultata na domeni Odnosi s drugima te su uvedene u drugom koraku hijerarhijske regresijske analize. Pretpostavljeno je da će jasnoća pojma o sebi i funkcije autobiografskog pamćenja značajno doprinijeti objašnjenju rezultata na domeni Odnosi s drugima. Rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za varijablu Odnosi s drugima kao kriterij.

Varijable	β	t	R	R^2	ΔR^2	F
1. korak			.403	.163	.163	49.541**
Jasnoća pojma o sebi	.403	7.039**				
2. korak			.455	.207	.045	4.744**

Jasnoća pojma o sebi	.441	7.316**
Funkcija održavanja samopoimanja	.016	0.237
Socijalna funkcija	.142	2.019*
Direktivna funkcija	.089	1.248

Napomena. beta (β) – standardizirani regresijski koeficijent, R – koeficijent multiple regresije, R^2 -koeficijent multiple determinacije, * $p < .05$, ** $p < .01$

Iz podataka u prvom koraku hijerarhijske regresijske analize može se uočiti kako je jasnoća pojma o sebi statistički značajan prediktor u objašnjenju varijance rezultata na domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima ($\beta = .403$; $t = 7.039$; $p < .01$) te objašnjava 16.3 % varijance rezultata na domeni Odnosi s drugima. Dakle, sudionici s izraženijom jasnoćom pojma o sebi postigli su više rezultate na domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima.

Uvođenjem funkcije održavanja samopoimanja, socijalne i direktivne funkcije autobiografskog pamćenja u drugom koraku uočava se njihov dodatni značajan doprinos objašnjenju varijance rezultata na domeni Odnosi s drugima koji iznosi 4.5 %. Drugim korakom ukupno je objašnjeno 20.7 % varijance rezultata na domeni Odnosi s drugima. Uvođenjem funkcije održavanja samopoimanja, socijalne i direktivne funkcije autobiografskog pamćenja povećava se beta koeficijent jasnoće pojma o sebi u drugom koraku ($\beta = .441$; $t = 7.316$; $p < .01$) te jasnoća pojma o sebi i dalje ostaje statistički značajan prediktor rezultata na domeni Odnosi s drugima. Povećanje beta koeficijenta jasnoće pojma o sebi odvija se uslijed djelovanja korelacije s drugim uvedenim prediktorima, pri čemu je ona i dalje najznačajniji prediktor. Od uvedenih funkcija autobiografskog pamćenja značajnim prediktorom u objašnjenju varijance rezultata na domeni Odnosi s drugima pokazala se socijalna funkcija ($\beta = .142$; $t = 2.019$; $p < .05$). Direktivna funkcija nije se pokazala značajnim prediktorom ($\beta = .089$; $t = 1.248$; $p > .05$), kao ni funkcija održavanja samopoimanja ($\beta = .016$; $t = 0.237$; $p > .05$). Prema tome, može se zaključiti da su sudionici izraženije jasnoće pojma o sebi i oni koji su izvještavali o češćoj upotrebi socijalne funkcije autobiografskog pamćenja ujedno postigli i više rezultate na domeni Odnosi s drugima.

Rasprava

Ovim istraživanjem ispitalo se odnos između jasnoće pojma o sebi, samopoimanja i funkcija autobiografskog pamćenja. Istraživanje je provedeno na uzorku od 296 studenata Sveučilišta J.

J. Strossmayera u Osijeku. Očekivana je bila negativna povezanost između jasnoće pojma o sebi i funkcije autobiografskog pamćenja koja se odnosi na održavanje samopoimanja. Pretpostavilo se i kako će studentice postići više rezultate nego studenti u korištenju socijalne funkcije autobiografskog pamćenja i u domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima. Također, očekivao se značajan doprinos jasnoće pojma o sebi i funkcija autobiografskog pamćenja objašnjenju rezultata na domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima, pri čemu bi se jasnoća pojma o sebi istaknula kao najznačajniji prediktor.

Povezanost jasnoće pojma o sebi i funkcije autobiografskog pamćenja koja se odnosi na održavanje samopoimanja

Prva hipoteza postavljena u istraživanju je potvrđena. Jasnoća pojma o sebi statistički je značajno negativno povezana s funkcijom autobiografskog pamćenja koja se odnosi na održavanje samopoimanja. Niži rezultat na subskali koja se odnosi na funkciju održavanja samopoimanja upućuje da se sudionici rjeđe dosjećaju prošlih iskustava kako bi procijenili jesu li ostali iste osobe tijekom vremena ili su se promijenili, dok viši označava češće prisjećanje u svrhu te procjene. Na skali jasnoće pojma o sebi niži rezultat upućuje na manje izraženu jasnoću pojma o sebi, dok viši označava izraženiju jasnoću pojma o sebi. Sudionici s manje izraženom jasnoćom pojma o sebi češće koriste autobiografska sjećanja u svrhu održavanja koherentnog i stabilnog pojma o sebi.

Neisser (1988) je identificirao tzv. prošireno samopoimanje kao jednu od vrsta znanja o sebi kako bi naglasio da se samopoimanje razvija nadogradnjom prošlih, ali i predviđanjem budućih iskustava. Sadašnje samopoimanje javlja se u kombinaciji s prošlim (i onim kakvo bi moglo biti u budućnosti) kako bi stvorilo dio većeg sustava. Koncept proširenog pojma o sebi omogućio je bolje razumijevanje organizacije osobnih sjećanja i njihove integracije u sustav samopoimanja. Daljnja konceptualizacija proširenog pojma o sebi rezultirala je konstruktom životne priče, zapisom nečije osobne prošlosti koja stvara središnji aspekt identiteta (McAdams, 1999). Sposobnost održavanja koherentnog dugoročnog samopoimanja povezana je sa stvaranjem životne priče (Conway i sur., 2004) koja je reprezentirana u autobiografskom pamćenju (shema životne priče; Bluck i Habermas, 2001). Čestina dosjećanja autobiografskih sjećanje o kojoj pojedinci izvješćuju na Skali razmišljanja o životnim iskustvima omogućuje istraživanje povezanosti prošlog i sadašnjeg samopoimanja, što proširuje samopoimanje i gradi životnu priču pojedinca.

Jasnoća pojma o sebi odnosi se na strukturalni aspekt pojma o sebi. Teoretizira se da je jasnoća pojma o sebi dostignuta jednom kada se formiraju prosudbe o samima sebi i vlastitim vrijednostima (Campbell i sur., 1996). Gledano iz razvojne perspektive, za ranu odraslu dob zadatak održavanja samopoimanja i izgradnje vlastitog identiteta obično je izazovan. Pojedinci na prijelazu u ranu odraslu dob još se suočavaju s razvojnim zadatkom jasnog i koherentnog identiteta. Oni su u procesu samodefiniranja i stvaraju identitet koji će ih uvesti u odraslu dob (Habermas i Bluck, 2000). Trenutni pogled na samoga sebe, uvjerenja i ciljevi utječu na njihova sjećanja i procjenu pojma o sebi koji je postojao u prošlosti, no oni su također i pod utjecajem onoga što ljudi pamte o svojoj prošlosti i kako se toga dosjećaju (Wilson i Ross, 2003). Mladi odrasli češće izvještavaju ili razmišljaju o svom životu kada su zabrinuti jesu li ostali ista osoba kao prije, jesu li se njihova uvjerenja promijenila i kada žele ponovno interpretirati stare događaje u svjetlu događaja koji su se otada odvili. Kako se kod njih jasnoća pojma o sebi još uvijek oblikuje i konsolidira, koriste refleksivno razmišljanje koristeći prošla iskustva kako bi uspješno obavili ovaj psihosocijalni razvojni zadatak. Dobiveni rezultati u skladu su s nalazima istraživanja koje su provele Bluck i Alea (2008), utvrdivši kako su pojedinci neodređenijeg statusa identiteta skloniji češće koristiti funkciju održavanja samopoimanja da bi preispitali sami sebe u odnosu na one koji su izgradili koherentniji i određeniji identitet. Vjerojatno je da je pojedincima s izraženijom jasnoćom pojma o sebi dostupnija veća količina informacija o sebi iz epizodičkog i semantičkog pamćenja te zato mogu biti skloniji više se uključiti u smisleno pretraživanje autobiografskog pamćenja. To je važan proces u integriranju autobiografskih sjećanja u obrasce i u konsolidaciji pojma o sebi (Singer i Blagov, 2004). Također, utvrđeno je da se pojedinci koji imaju izraženiju jasnoću pojma o sebi češće prisjećaju većeg broja autobiografskih sjećanja kada im je zadan neki znak za dosjećanje, što sugerira kako pojedinci sa stabilnijim identitetom vjerojatno imaju bolje organizirano semantičko znanje koje podupire epizodičko prisjećanje (Neimeyer i Rareshide, 1991). Organizacija epizodičkih sjećanja i semantičkih apstrakcija o sebi koje proizlaze iz njih omogućuje razvoj jasnoće pojma o sebi (Conway i Pleydell-Pearce, 2000).

Spolne razlike u korištenju socijalne funkcije autobiografskog pamćenja i u domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima

Kao odgovor na drugi problem postavljena je hipoteza da postoji statistički značajna razlika između studenata i studentica u korištenju socijalne funkcije autobiografskog pamćenja i u domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima. Pretpostavilo se kako će studentice

imati više rezultate na socijalnoj funkciji autobiografskog pamćenja i u domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima. Rezultati su pokazali kako je hipoteza djelomično potvrđena, i to samo za socijalnu funkciju autobiografskog pamćenja. Na toj mjeri studentice se statistički značajno razlikuju od studenata, odnosno svoje prisjećanje autobiografskih iskustava u svrhu razvoja, održavanja i poboljšanja socijalnih odnosa procjenjuju značajno češćim nego studenti. Iako ne nalaze sva istraživanja značajne razlike između muškaraca i žena (npr. Rubin i sur., 1999), općenito se smatra kako se žene i muškarci razlikuju s obzirom na upotrebu socijalne funkcije autobiografskog pamćenja (Alea i Bluck, 2007). Statistički utvrđena razlika između studenata i studentica u korištenju socijalne funkcije u skladu je s nalazima o različitim stilovima upotrebe autobiografskog pamćenja kod muškaraca i žena. Potvrđeno je kako se žene dosjećaju autobiografskih iskustava točnije i živopisnije nego muškarci (Davis, 1999; Ross i Holmberg, 1992; Seidlitz i Diener, 1998; sve prema Pohl i sur., 2005). Njihova su sjećanja jasnija i obuhvaćaju više detalja i emocionalnog sadržaja, osobito kada se radi o doživljajima u odnosima (Ross i Holmberg, 1992). Žene pri dosjećanju produciraju više specifičnih epizoda iz autobiografskog pamćenja nego muškarci i verbalno su aktivnije kada dijele osobna sjećanja (Tannen, 1990; prema Pillemer, Wink, DiDonato i Sanborn, 2003). Neki autori predložili su da ove razlike mogu biti posljedica različite socijalizacije dječaka i djevojčica u zapadnim društvima, osobito s obzirom na suočavanje s emocionalno obojenim doživljajima (Davis, 1999; Hudson, 1990; prema Pohl i sur., 2005). Djevojčice su sklonije doživljavanju i izražavanju tuge, a dječaci ljutnje. Sukladno nalazima, čini se kako majke i očevi razvijaju različite spolne specifične stilove prisjećanja sa svojom djecom. U raspravama s kćerima prisutnija su detaljnija obrazloženja i uključeniiji emocionalni aspekti priče, dok rasprave sa sinovima zvuče više pragmatički. Moguće je da pod utjecajem različite socijalizacije žene posjeduju detaljnija i koherentnija emocionalna sjećanja te pridaju veću važnost dijeljenju autobiografskih iskustava s drugima (Fivush, 1998).

Iako i muškarci pokazuju interes za intimne veze (npr. Fehr, 2004; prema Alea i Bluck, 2007), žene obraćaju više pažnje na uspostavljanje i održavanje socijalnih odnosa. Moguće je da se žene prisjećaju osobnih doživljaja češće nego muškarci i produciraju veći broj autobiografskih sjećanja kako bi održavale intimnost (Webster, 1995). Moguće je da žene smatraju socijalne funkcije poput intimnosti i empatije važnijima te su zbog toga sklonije koristiti autobiografsko pamćenje kako bi zadovoljile svoje socijalne potrebe (Alea i Bluck, 2003). Također, muškarci i žene imaju sklonost različito pamtiti životne događaje. Utvrđeno je kako žene, kada ih se upita kako koriste autobiografsko pamćenje u svakodnevnom životu, češće nego muškarci daju objašnjenja svrhe, odnosno razloga prisjećanja svojih iskustava

(Pillemer i sur., 2003). Ujedno je vjerojatnije da žene prilikom ostvarivanja i/ili održanja odnosa s drugima nakon dijeljenja autobiografskih iskustava ostvaruju veću intimnost i time produbljuju međusobni odnos više nego što to čine muškarci.

Nije utvrđena statistički značajna razlika između studenata i studentica u domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima. Ovaj nalaz nije u skladu s ranijim nalazima Offera i sur. (1988), koji su utvrdili da djevojke izvještavaju o pozitivnijoj percepciji socijalnih odnosa i općenito boljem socijalnom samopoimanju. Laukkanen, Halonen, Aivio, Viinamäki i Lehtonen (2000) također su, koristeći Offerov upitnik samopoimanja, utvrdili kako je socijalno samopoimanje djevojaka na višoj razini nego socijalno samopoimanje mladića. Istraživanje promjena u samopoimanju poljskih adolescenata u rasponu od 1987. do 2001. godine pokazalo je kako su procjene mladića u Offerovom upitniku samopoimanja vezane uz intrapsihičke kvalitete (kontrola impulsa, emocionalno raspoloženje, tjelesno samopoimanje, stavovi prema spolnosti, samopoimanje psihopatologije) bile pozitivnije nego procjene vezane uz socijalno samopoimanje. Nisu pronađene značajne razlike u socijalnom samopoimanju između skupina mladića i djevojaka tijekom perioda u kojem se istraživanje odvijalo (Modrzejewska i Badura-Madej, 2009).

Prilikom interpretacije nalaza spolnih razlika u socijalnom samopoimanju postavlja se pitanje točnosti samoiskaza sudionika, što je vezano uz davanje socijalno poželjnih odgovora. Moguće je da statistički značajna razlika nije pronađena jer se sudionici ovoga istraživanja nisu dovoljno introspektivno poistovjetili s tvrdnjama te su odgovarali sukladno vlastitoj percepciji psihološke realnosti i socijalno poželjnog. Također, u prijašnjim istraživanjima pažnja nije usmjerena samo na socijalne odnose kao jednu domenu socijalnog samopoimanja, već su se u obzir uzimale procjene i na drugim domenama socijalnog samopoimanja: obrazovni i profesionalni ciljevi i percepcija morala. U kontekstu socijalnog samopoimanja u međukulturalnom istraživanju Offera i suradnika (1988) naglasak je stavljen i na spolne razlike u pojedinačnim pitanjima važnima za socijalno samopoimanje: spremnost pomoći prijatelju u nevolji i suosjećanje s prijateljem kada doživi tragediju, briga o posljedicama vlastitih postupaka i poduzetnost oko vlastite budućnosti. Ipak, procjene koje sudionici daju u domeni Odnosi s drugima ne obuhvaćaju dubinu i kvalitetu socijalnih odnosa, već se samo ispituje percepcija iniciranja i održavanja socijalnih odnosa, kao i osjećaji koje socijalni odnosi potiču kod sudionika. Dakle, procjena razvijanja socijalnih odnosa u tvrdnjama ove skale više upućuje na sposobnost razvijanja i održavanja socijalnih odnosa i neke aspekte socijalne anksioznosti, kao što je osjećaj nelagode u socijalnim situacijama. U suštini, želi se ispitati sudionikova percepcija, a ne stvarna dubina socijalnih odnosa. Moguće je da bi se uvođenjem procjene kvalitete određenih socijalnih odnosa kao što

su bliska prijateljstva pokazala statistički značajna razlika između studenata i studentica, kao i usporedbom samoprocjena i procjena značajnih drugih. Žene su obično socijalno uključnije nego muškarci, ali postizanje zadovoljstva i kvalitete odnosa podjednako je važno pripadnicima oba spola i utječe na njihovu psihološku dobrobit (Umberson, Chen, House, Hopkins i Slaten, 1996). Sama dostupnost osoba neće pridonositi osjećaju zadovoljstva kao što će kvaliteta odnosa i uživanje u tim odnosima. Podržavajući socijalni odnosi povezani su s nižim razinama stresa, dok nezadovoljavajući socijalni odnosi mogu dovesti do psiholoških problema, na koje muškarci i žene različito reaguju: muškarci su uslijed takvog stresa skloniji povećanoj konzumaciji psihoaktivnih tvari (npr. alkohola), a žene razvoju depresije (Umberson i sur., 1996).

Doprinos jasnoće pojma o sebi i funkcija autobiografskog pamćenja objašnjenju rezultata na domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima

Kako bi se pratio pojedinačni doprinos varijabli koje prema očekivanjima predviđaju rezultate kriterijske varijable Odnosi s drugima, provedena je hijerarhijska regresijska analiza. U prvom koraku modela kao prediktor je uvedena jasnoća pojma o sebi, a u drugom koraku uključene su funkcije autobiografskog pamćenja. Hipoteza je djelomično potvrđena: doprinos prediktora jasnoća pojma o sebi i socijalna funkcija autobiografskog pamćenja statistički je značajan u objašnjenju rezultata na domeni Odnosi s drugima, što je konceptualno očekivano i predvidljivo. Direktivna funkcija se pak nije pokazala značajnim prediktorom, moguće zbog poteškoća s njezinom konceptualizacijom i zbog toga što format samoizvešća korišten u ovom istraživanju nije pogodan za njezino mjerenje. Funkcija održavanja samopoimanja nije se pokazala značajnim prediktorom i nema značajnu korelaciju s kriterijem, no ima značajne umjerene korelacije s ostalim prediktorskim varijablama koje su povezane s kriterijem. Funkcije autobiografskog pamćenja u dinamičnom su odnosu u svakodnevnom životu i pomažu osobi da se prilagodi zahtjevima okoline (Alea i Bluck, 2011). Funkcija održavanja samopoimanja pokazala je najveću povezanost s direktivnom funkcijom autobiografskog pamćenja. Odnosno, sudionici koji su izvještavali o češćoj upotrebi autobiografskih sjećanja u svrhu procjene jesu li se promijenili tijekom vremena, ujedno su izvijestili i o češćoj upotrebi autobiografskih sjećanja u svrhu upravljanja ponašanjem. Funkcija održavanja samopoimanja služi održanju i unapređenju koherentnosti i kontinuiteta pojma o sebi. Provjera je li osoba ostala ista tijekom vremena ili je došlo do promjena u njezinom samopoimanju povezana je s

postupcima osobe, osobito kada se susretne s promjenama pojma o sebi (Wilson i Ross, 2003). Također, razmišljanje o autobiografskim sjećanjima u svrhu upravljanja ponašanjem omogućuje fleksibilnost u razumijevanju samoga sebe (Lockhart, 1989). Autobiografsko prisjećanje u svrhu procjene je li došlo do promjena u samopoimanju omogućuje razumijevanje sadašnjeg ponašanja i predviđanje budućih ishoda te posljedično, procjene vlastite socijalne kompetencije (Pillemer, 2003). Stoga, u situacijama kada osoba procjenjuje socijalne odnose i socijalnu kompetenciju, upotreba autobiografskih sjećanja kako bi se procijenile promjene u samopoimanju često je povezana s upotrebom tih sjećanja u svrhu upravljanja sadašnjim i budućim ponašanjem. Ova procjena osobito je važna za razvijanje mišljenja i stavova te donošenje zaključaka i percepciju sebe (Bluck i Alea, 2002). Pozitivna povezanost funkcije održavanja samopoimanja i socijalne funkcije autobiografskog pamćenja upućuje da su sudionici koji su izvještavali o češćoj upotrebi autobiografskih sjećanja u svrhu procjene jesu li se promijenili tijekom vremena ujedno izvještavali o češćoj upotrebi autobiografskih sjećanja s ciljem razvijanja socijalnih odnosa. Procjena promjena u samopoimanju uslijed autobiografskog dosjećanja usko se nadovezuje na upotrebu prošlih sjećanja u svrhu snalaženja u socijalnim odnosima, što pak utječe na samoprocjenu toga snalaženja i socijalne kompetencije (Alea i Bluck, 2007).

Rezultati upućuju da pojedinci koji se u većoj mjeri dosjećaju iskustava kako bi započeli, održali ili poboljšali socijalne odnose donose bolje procjene o sposobnosti uključivanja u socijalne odnose, što ukazuje na bolju socijalnu kompetenciju. Osobe koje su zakoračile u svijet odraslih, u dobi od 18 do 25 godina, koriste autobiografska iskustva kako bi njegovale, razvile i jačale socijalne odnose (Bluck i sur., 2005). Autobiografsko pamćenje važno je u izgrađivanju socijalne kompetencije, odnosno uspješnog socijalnog funkcioniranja. Pri ovom procesu važnu ulogu može imati stupanj razvijenosti socijalnih vještina. Pretpostavlja se da upotreba autobiografskih sjećanja u svrhu socijalne interakcije doprinosi sposobnosti razvijanja i održavanja odnosa putem socijalnih vještina. Za uspješnu interakciju potrebno je usvojiti socijalne vještine poput empatije i asertivnosti.

Empatija omogućuje da pomoću objašnjenja i predviđanja o tuđim osjećajima donesemo bolju procjenu trenutne situacije i njezinih zahtjeva. Ona mogu biti značajna pomoć pri oblikovanju prikladnog ponašanja. Održavanje i proširivanje socijalnih odnosa postiže se kroz mogućnost upotrebe autobiografskog iskustva, što onda omogućuje predviđanje o ponašanju drugih (Robinson i Swanson, 1990). Kroz asertivno ponašanje, pojedinac se pak prisjeća i prikladno koristi prošla iskustva u socijalnim situacijama u svrhu pregovaranja i učinkovitog utjecaja na druge. Asertivnost može posredno utjecati i na odnos socijalne podrške i snalaženja u socijalnim situacijama (Elliott i Gramling, 1990).

Prisjećanje prijašnjih iskustava u socijalnim situacijama i ponavljani neuspjesi u socijalnim interakcijama mogu dovesti do socijalne anksioznosti, koju obilježava intenzivan strah od izloženosti promatranju i kritičkoj procjeni drugih osoba u različitim socijalnim situacijama (Anton i Mandić, 1997). Negativne procjene koje pojedinci daju u domeni odnosa s drugima mogu odražavati kategorije socijalne anksioznosti (Juretić, 2008). Neke od kategorija socijalne anksioznosti na koje mogu ukazivati procjene na domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima su, primjerice, situacije koje zahtijevaju neformalni govor i interakciju (odlasci na zabave, sklapanje prijateljstava i sl.) i situacije koje zahtijevaju asertivno ponašanje (reakcije na neslaganje s našim mišljenjem, prihvaćanje kritike). Pojedinci koji negativnije percipiraju sposobnosti razvijanja socijalnih odnosa i izvješćuju o većem stupnju nelagode u socijalnim situacijama općenito su skloniji socijalnoj anksioznosti nego pojedinci koji na ovoj domeni donose pozitivnije procjene. Socijalno anksioznije osobe usmjeravaju svoju pažnju na dosjećanje negativnih autobiografskih informacija i pokazuju veću razliku između trenutnog viđenja sebe i viđenja idealnog sebe nego pojedinci koji ne pate od socijalne anksioznosti. Socijalno anksiozniji pojedinci u svojoj prevelikoj usmjerenosti na vlastito stanje pokazuju manju empatičnost (Krans, de Bree i Bryant, 2014). Nedostatak socijalnih vještina poput asertivnosti, koji odražava negativna procjena prihvaćanja tuđega neslaganja, često je povezan s teškoćama u ostvarivanju i održavanju socijalnih odnosa i smanjenim zadovoljstvom odnosima.

Autobiografsko pamćenje povezano je sa samopoimanjem, što upućuje da dosjećanje autobiografskih doživljaja kod mladih odraslih može biti povezano s motivacijom za očuvanjem psihološke dobrobiti. Veća psihološka dobrobit povezana je s češćim dosjećanjem pozitivnih nego negativnih doživljaja (Kennedy, Mather i Carstensen, 2004). Pristranosti u dosjećanju autobiografskih detalja mogu imati važnu ulogu u razvoju socijalne anksioznosti. Negativne procjene socijalnog funkcioniranja često su utemeljene na dosjećanju specifičnih situacija u kojima se osoba susrela s neuspjehom u socijalnim interakcijama, primjerice onih situacija u kojima nije uživala u druženjima s drugima ili je imala osjećaj da je drugi ljudi ne vole. Hipoteza afektivne regulacije (Williams, 1996; prema Raes, Hermans, de Decker, Williams i Eelen, 2003) navodi kako razina specifičnosti autobiografskog pamćenja može imati važnu ulogu u smanjenju negativnog afekta prouzrokovanim određenim događajem. Pri tome veći stupanj stresa doživljavaju pojedinci koji se prisjećaju većeg broja negativnih sjećanja, osobito pritom naglašavajući detalje situacije koja je izazvala neugodu (Raes i sur., 2003). Depresivni mladi odrasli također pokazuju pristranosti u dosjećanju osobnih iskustava te postižu slabije rezultate na socijalnom planu. To se može pripisati utvrđenoj slabijoj sposobnosti dosjećanja specifičnih autobiografskih sjećanja, koja

pružaju okvir za stvaranje rješenja socijalnih problema (Beaman, Pushkar, Etezadi, Bye i Conway, 2007).

Jasnoća pojma o sebi pokazala se najznačajnijim prediktorom rezultata na domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima, što je očekivano s obzirom da je održavanje koherentnog i jasnog pojma o sebi ključni razvojni cilj karakterističan za razdoblje ulaska u ranu odraslu dob (Arnett, 2001). Rezultati upućuju da izraženija jasnoća pojma o sebi predviđa bolje procjene na domeni Odnosi s drugima. Osobni razvoj sam po sebi zahtijeva od svakog pojedinca razvoj jasnog i koherentnog pojma o sebi i upotrebu autobiografskog pamćenja u svrhu stvaranja životne priče u adolescenciji i ranoj odrasloj dobi (Habermas i Bluck, 2000). Razmišljanje o samima sebi omogućuje prikupljanje podataka za stvaranje životne priče; razgovor o njima pruža priliku za dobivanje povratne informacije od drugih (Pasupathi, 2001). Povezanost jasnoće pojma o sebi i sjećanja koja se odnose na socijalne teme dobro se uklapa u prijašnja istraživanja koja su izvijestila kako mladi odrasli, osobito u periodu od 18 do 25 godina, imaju sklonost naglašavati važnost integracije u društvo (Conway i Holmes, 2004). Na primjer, istraživanje ideološkog mišljenja mladih odraslih otkrilo je da se mnogi pojedinci oslanjaju na etnicitet ili pripadnost društvu, što upućuje na to da se mladi oslanjaju na svoje obiteljske i društvene uloge kad donose procjene o vlastitim uvjerenjima i vrijednostima (Arnett, 2001). Mladi odrasli snažnije se definiraju u terminima socijalne pripadnosti nego ostale dobne skupine i naglašavaju važnost uklapanja u društvo. Osobe koje imaju izraženiju jasnoću pojma o sebi sklonije su pozitivnije procijeniti vlastite sposobnosti socijalnog povezivanja i više uživaju u druženjima s drugim ljudima.

Prednosti, ograničenja i smjernice za buduća istraživanja

Kao prednost ovog istraživanja može se istaknuti upotreba upitnika Thinking About Life Experiences – TALE (Bluck i Alea, 2011), prevedenog na hrvatski jezik. Ovaj instrument nije se do sada u velikoj mjeri primjenjivao na populaciji hrvatskih studenata te postoji samo jedno istraživanje do sada u kojem je primijenjen u Hrvatskoj (Vranić, Jelić i Tonković, 2016). No, ovaj upitnik može imati široku primjenu u različitim grupama pojedinaca u istraživanju funkcionalne upotrebe pamćenja te se ujedno primijeniti i u istraživanjima čija je tema povezana sa subskalama ovog upitnika. Zbog svoga oblika koji zahtijeva kratko vrijeme

rješavanja prikladan je i za istraživanja putem interneta (Bluck i Alea, 2011).

Postoje određeni nedostaci i ograničenja ovog istraživanja. Prvo, subskale Upitnika razmišljanja o životnim iskustvima ne obuhvaćaju sve funkcije autobiografskog pamćenja i opisuju ih na relativno širokoj razini. Primjerice, funkcija održavanja samopoimanja usmjerena je na stabilnost i promjenu samopoimanja, ali ne na njegovo samovrednovanje i emocionalnu regulaciju, a pretpostavlja se da je jedna od funkcija i samopoboljšanje samopoimanja ili raspoloženja (npr. Wilson, Gunn i Ross, 2009; prema Alea i Bluck, 2011). Bilo bi korisno da socijalna funkcija, koja se odnosi na socijalno povezivanje, obuhvaća podfunkcije: npr. uspostavljanje odnosa, održavanje odnosa, intimnost i sl. Ispitivanje povezanosti među varijablama onemogućuje utvrđivanje uzročno posljedične veze. Ipak, istraživanja idu u prilog pretpostavci da upotreba funkcija autobiografskog pamćenja i jasnoća pojma o sebi mogu predvidjeti procjene na domeni socijalnog samopoimanja koja se odnosi na sposobnost uspostavljanja i održavanja odnosa, uz uživanje u socijalnim odnosima. Ujedno, podaci prikupljeni ovim istraživanjem temelje se na samoprocjenama studenata koje ne prikazuju nužno objektivno stanje, što upućuje da bi bilo dobro ovako prikupljene podatke usporediti s procjenama značajnih drugih u životima ispitanika. Moguće je da bi se time mogla povećati valjanost rezultata istraživanja. Određena ograničenja povezana su i s metakognitivnom sposobnošću osobe da točno procijeni koliko često koristi pamćenje u određenu svrhu. Operacije pamćenja su vrlo uobičajene i automatske tako da ne moraju biti otkrivene introspekcijom. Također, šire definirane funkcije (poput korištenja pamćenja prilikom donošenja odluka) mogu utjecati da sudionici različito procjenjuju učestalost nego kada su funkcije precizno definirane (primjerice, upotreba pamćenja u svrhu odlučivanja sljedećeg odredišta putovanja).

Buduća istraživanja trebala bi uključiti dodatne varijable kako bi se detaljnije ispitalo kako muški i ženski sudionici koriste funkcije autobiografskog pamćenja u svrhu razvijanja i održavanja odnosa. Mogla bi se ispitati problemska orijentacija sudionika, odnosno kognitivni set koji uključuje shvaćanje problema kao izazova i ulaganje truda u rješavanje problema (pozitivna problemska orijentacija) ili shvaćanje problema kao prijatnje, uz nedostatak vjere u sposobnosti i manjak truda u rješavanju problema (negativna problemska orijentacija) (Dugas, Gagnon, Ladouceur i Freeston, 1998; prema Pavić, 2016). Problemska orijentacija može posredovati u odnosu direktivne funkcije i procjene sposobnosti razvijanja, održavanja i uživanja u socijalnim odnosima.

U području ispitivanja socijalne funkcije autobiografskog pamćenja bilo bi korisno uključiti socijalne varijable kako bi se istražio kontekst u kojemu se odvija socijalno

povezivanje. Te varijable mogu biti karakteristike govornika i sugovornika, trajanje i kvaliteta odnosa, verbalne i neverbalne interakcije govornika i sugovornika. Također, bilo bi korisno ispitati i razinu razvijenosti socijalnih vještina koje utječu na socijalno povezivanje, poput asertivnosti i empatije. Moguće je da svaka od varijabli utječe na razvoj intimnosti kao jedne od funkcija kojoj služi upotreba autobiografskih sjećanja. Mogla bi se ispitati i učestalost dosjećanja pretežno pozitivnih i pretežno negativnih događaja te njihova povezanost s razinom socijalne anksioznosti i depresivnosti.

Upotreba sjećanja u svrhu održavanja samopoimanja i jasnoća pojma o sebi neraskidivo su povezani. Ustanovljeno je da se jasnoća pojma o sebi mijenja tijekom života te postaje stabilnija i otpornija (Bluck i Alea, 2008). U ovome području bilo bi korisno proširiti uzorak s obzirom na dob te uključiti i starije odrasle sudionike. Istraživanje bi se moglo proširiti i uključivanjem varijable samopoštovanja i osobina ličnosti. Iako je pronađena pozitivna povezanost između jasnoće pojma o sebi i samopoštovanja, nalazi sugeriraju da su ova dva konstrukta različita. Točnije, za jasnoću pojma o sebi izvještava se da predviđa jedinstvenu varijancu osobnih varijabli (npr. neuroticizam, ekstraverzija) nakon što se kontrolira varijabla samopoštovanja (Campbell i sur. 1996).

Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos jasnoće pojma o sebi, samopoimanja i funkcija autobiografskog pamćenja. U istraživanju su postavljena tri problema. Kao odgovor na prvi problem postavljena je hipoteza prema kojoj se očekivala negativna povezanost jasnoće pojma o sebi i funkcije održavanja samopoimanja. Prva hipoteza je potvrđena s utvrđenom značajnom negativnom korelacijom. Kao odgovor na drugi problem, u drugoj hipotezi pretpostavilo se kako će studentice za razliku od studenata imati više rezultate u korištenju socijalne funkcije autobiografskog pamćenja i domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima. Hipoteza je djelomično potvrđena; spolne razlike utvrđene su za socijalnu funkciju, dok za domenu Odnosi s drugima nisu utvrđene. Kao odgovor na treći problem, pretpostavilo

se kako će jasnoća pojma o sebi i funkcije autobiografskog pamćenja značajno doprinijeti objašnjenju rezultata na domeni Odnosi s drugima te da će se jasnoća pojma o sebi pokazati najznačajnijim prediktorom. Hipoteza je djelomično potvrđena: kao značajni prediktori rezultata na domeni Odnosi s drugima pokazali su se jasnoća pojma o sebi (statistički najznačajniji prediktor) i socijalna funkcija autobiografskog pamćenja, dok se direktivna funkcija i funkcija održavanja samopoimanja nisu pokazale značajnim prediktorima. Zaključno, sudionici koji su izvještavali o češćem dosjećanju u svrhu razvijanja, održavanja i poboljšavanja socijalnih odnosa i o izraženijoj jasnoći pojma o sebi, imali su ujedno i više rezultate, odnosno pozitivnije procjene na domeni socijalnog samopoimanja Odnosi s drugima.

Literatura

- Alea, N. i Bluck, S. (2007). I'll keep you in mind: The intimacy function of autobiographical memory. *Applied Cognitive Psychology*, 21(8), 1091-1111.
- Alea, N. i Bluck, S. (2003). Why are you telling me that? A conceptual model of the social function of autobiographical memory. *Memory*, 11(2), 165-178.
- Anton, S. i Mandić, N. (1997). Socijalna fobija. *Liječnički vjesnik.*, 119(10), 275-278.
- Arnett, J. J. (2001). Conceptions of the Transition to Adulthood: Perspectives From Adolescence Through Midlife. *Journal of Adult Development*, 8(2), 133-143.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469-480.

- Baumeister, R. F. (1998). The self. U D. Gilbert, S. Fiske, i G. Lindzey (Ur.), *The handbook of social psychology* (680–740). New York, NY: Random House.
- Beaman, A., Pushkar, D., Etezadi, S. i Conway, M. (2007). Autobiographical memory specificity predicts social problem-solving ability in old and young adults. *Quarterly journal of experimental psychology*, 60(9), 1275-88.
- Beyer, S. (1998). Gender differences in self-perception and negative recall biases. *Sex Roles*, 38(1-2), 103-133.
- Bijelić, L. (2014). *Odnos asertivnosti sa samopoštovanjem i socijalnom anksioznošću*. Zadar: Preddiplomski studij psihologije, Sveučilište u Zadru.
- Bluck, S. (2009). Baddeley revisited: The functional approach to autobiographical memory. *Applied Cognitive Psychology*, 23(8), 1050-1058.
- Bluck, S. (2003). Autobiographical memory: Exploring its functions in everyday life. *Memory*, 11(2), 113-123.
- Bluck, S. i Alea, N. (2011). Crafting the TALE: Construction of a measure to assess the functions of autobiographical remembering. *Memory*, 19(5), 470-486.
- Bluck, S. i Alea, N. (2009). Thinking and talking about the past: Why remember?. *Applied Cognitive Psychology*, 23(8), 1089-1104.
- Bluck, S. i Alea, N. (2008). Remembering Being Me: The Self-continuity Function of Autobiographical Memory in Younger and Older Adults. *Self-continuity: Individual and collective perspectives*, 55-70.
- Bluck, S. i Alea, N. (2002). Exploring the Functions of Autobiographical Memory: Why Do I Remember the Autumn?. U Webster, J. D. i Haight, B. K. (Ur.), *Critical advances in reminiscence work: From theory to application* (61-75). New York, NY: Springer Publishing Company.
- Bluck, S., Alea, N., Habermas, T. i Rubin, D. C. (2005). A tale of three functions: The self – reported uses of autobiographical memory. *Social Cognition*, 23(1), 91-117.
- Bluck, S. i Habermas, T. (2001). Extending the study of autobiographical memory: thinking back about life across the lifespan. *Review of General Psychology*, 5, 135-147.
- Bluck, S. i Levine, L. J. (1998). Reminiscence as autobiographical memory: A catalyst for reminiscence theory development. *Ageing and Society*, 18(2), 185-208.
- Brewer, W. F. (1986). What is autobiographical memory?. U D. Rubin (Ur.), *Autobiographical memory* (25-49). Cambridge: Cambridge University Press.
- Burušić, J. i Brajša Žganec, A. (2005). Odnos samohendikepiranja, samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi. *Psihologijske teme*, 14(1), 83-90.

- Cabeza, R. i St. Jacques, P. L. (2007). Functional neuroimaging of autobiographical memory. *Trends in Cognition Sciences*, *11(5)*, 219-27.
- Campbell, J. D., Trapnell P. D., Heine, S. J., Katz, I. M., Lavalley, L. E. i Lehman, D. R. (1996). Self-Concept Clarity: Measurement, Personality Correlates, and Cultural Boundaries. *Journal of Personality and Social Psychology*, *70(1)*, 141-156.
- Cohen, G. (1998). The effects of aging on autobiographical memory. U Thompson, C. P., Herrmann, D. J., Bruce, D., Read, D. J., Payne, D. G. i Toglia, M. P. (Ur.), *Autobiographical memory: Theoretical and applied perspectives* (105–123). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Cohen, G. i Conway, M. A. (2007). *Memory in the real world*. New York, NY: Psychology Press.
- Conway, M. A. (2001). Sensory-perceptual episodic memory and its context: autobiographical memory. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, *356*, 1375-1384.
- Conway, M. A. i Holmes, A. (2004). Psychosocial stages and the availability of autobiographical memories. *Journal of Personality*, *72*, 461-480.
- Conway, M. A. i Pleydell-Pearce, C. W. (2000). The construction of autobiographical memories in the self-memory system. *Psychological Review*, *107(2)*, 261-288.
- Conway, M. A., Singer, J. A. i Tagini, A. (2004). The Self and Autobiographical Memory: Correspondence and Coherence. *Social Cognition*, *22(5)*, 491-529.
- Davis P. J. (1999). Gender differences in autobiographical memory for childhood emotional experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*, *76*, 498–510.
- Dunkel, C. S. i Lavoie, J. C. (2005). Ego-identity and the processing of self-relevant information. *Self and Identity*, *4*, 349-359.
- Elliott, T. R. i Gramling, S. E. (1990). Personal assertiveness, stress and the effects of social support among college students. *Journal of Counseling Psychology*, *37*, 427-436.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London, UK: Sage publications
- Fivush, R. (1998). Children's recollections of traumatic and nontraumatic events. *Development and psychopathology*, *10 (4)*, 699-716.
- Fivush, R., Haden, C. A. i Reese, E. (1996). Remembering, recounting and reminiscing: The development of autobiographical memory in social context. U D. Rubin (Ur.), *Remembering our past: An overview of autobiographical memory* (377-397). Cambridge, MA: Cambridge University Press.

- Gould, O. N. i Dixon, R. A. (1993). How we spent our vacation. Collaborative storytelling by young and old adults. *Psychology and Aging*, 8, 10-17.
- Gresham, F. M. i Elliott, S. N. (1984). Assessment and classification of children's social skills: A review of methods and issues. *School Psychology Review*, 13, 292-301.
- Habermas, T. i Bluck, S. (2000). Getting a life: the emergence of the life story in adolescence. *Psychological Bulletin*, 126(5), 748-769.
- Habermas, T. i de Silveira, C. (2008). The development of global coherence in life narratives across adolescence: temporal, causal, and thematic aspects. *Developmental Psychology*, 44(3), 707-21.
- Harris, C. B., Rasmussen, A. S. i Berntsen, D. (2014). The functions of autobiographical memory: An integrative approach. *Journal Memory*, 22(5), 559-581.
- Holland, A. C. i Kensinger, E. A. (2010). Emotion and Autobiographical Memory. *Physics of Life Review*, 7(1), 88-131.
- Johnson, M. K. i Raye, C. L. (1981). Reality Monitoring. *Psychological Review*, 88(1), 67-85.
- Juretić, J. (2008). Socijalna i ispitna anksioznost te percepcija samoefikasnosti kao prediktori ishoda ispitne situacije. *Psihologijske teme*, 17(1), 15-36.
- Kandel, E. R. i Squire, L. R. (2001). Neuroscience: Breaking Down Scientific Barriers to the Study of Brain and Mind. *Annals of the New York Academy of Science*, 935, 118-135.
- Kennedy, Q., Mather, M. i Carstensen, L. L. (2004). The Role of Motivation in the Age-Related Positivity Effect in Autobiographical Memory. *Psychological Science*, 15(3), 208-214.
- Kihlstrom, J. F. (2009). 'So that we might have roses in December': The functions of autobiographical memory. *Applied Cognitive Psychology*, 23(8), 1179-1192.
- Kolesarić, V. i Tomašić Humer, J. (2016). *Veličina učinka*. Sveučilišna skripta. Osijek: Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Krans, J., de Bree, J. i Bryant, R. A. (2014). Autobiographical memory bias in social anxiety. *Memory*, 22(8), 890-897.
- Laukkanen, E., Halonen, P., Aivio, A., Viinamäki, H. i Lehtonen, J. (2000). Construct validity of the Offer Self-Image Questionnaire in Finnish 13-year-old adolescents: Differences in the self-images of boys and girls. *Nordic Journal of Psychiatry*, 54(6), 431-435.

- Levine B., Svoboda E, Hay J. F., Winocur, G. i Moscovitch M. (2002). Aging and autobiographical memory: dissociating episodic from semantic retrieval. *Psychology and Aging*, 17(4), 677-89.
- Lockhart, R. S. (1989). Consciousness and the function of remembered episodes. *Varieties of memory and consciousness*, 423-430.
- Majdak, M. i Kamenov, Ž. (2009). Stigmatiziranost i slika o sebi maloljetnih počinitelja kaznenih djela. *Kriminologija i socijalna integracija*, 17(1), 1-96.
- Marinić, D. (2014). *Uloga strukturalnih varijabli samopoimanja u dinamizmu samoevaluacije: Provjera modela "Društva pojma o sebi"*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- Markus, H. (1977). Self-schemata and processing information about the self. Markus, Hazel. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(2), 63-78.
- McAdams, D. P. (2001). The psychology of life stories. *Review of General Psychology*, 5(2), 100-122.
- McAdams, D. P. (1999). Personal narratives and the life story. *Handbook of personality: Theory and research*, 2 izd.. (478-500). New York: Guilford Press.
- McLean, K. C. i Breen, A. V. (2009). Processes and content of narrative identity development in adolescence: gender and well-being. *Developmental Psychology*, 45(3), 702-710.
- Modrzejewska, R. i Badura-Madej, W. (2009). Change in self-image in the population of adolescents in 15 years – a comparative study. *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*, 2, 41–47.
- Neimeyer, G. J. i Raeshide, M. B. (1991). Personal memories and personal identity: The impact of ego identity development on autobiographical memory recall. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(4), 562-569.
- Neisser, U. (1988). Five kinds of self – knowledge. *Philosophical psychology*, 1(1), 35-59.
- Neisser, U. (1976). *Cognition and Reality: Principles and Implications of Cognitive Psychology*. New York: WH Freeman.
- Nelson, K. i Fivush, R. (2004). The emergence of autobiographical memory: a social cultural developmental theory. *Psychological review*, 111(2), 486-511.
- Offer, D., Ostrov, E., Howard, K., I. i Atkinson, R. (1988). *The Teenage World Adolescents' Self-Image in Ten Countries*. New York, NY: Plenum.
- Offer, D., Ostrov, E., Howard, K., I. i Dolan, M. A. (1992). *Offer Self-Image Questionnaire, Revised*. Los Angeles: Western Psychological Services.

- Oyserman, D., Elmore, K. i Smith, G. (2012). *Self, self-concept, and identity. Handbook of self and Identity*, 2 izd. (69-104). New York: Guilford Press.
- Pasupathi, M. (2001). The social construction of the personal past and its implications for adult development. *Psychological Bulletin*, 127(5), 651-72.
- Pasupathi, M., Mansour, E. i Brubaker, J. R. (2007). Developing a Life Story: Constructing Relations between Self and Experience in Autobiographical Narratives. *Human Development*, 50, 85–110.
- Pavić, E. (2016). *Odnos između metakognicije, samopercepcije i funkcija autobiografskog pamćenja*. Diplomski rad. Osijek: Studij psihologije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku.
- Pillemer, D. B. (2003). Directive functions of autobiographical memory: The guiding power of the specific episode. *Memory*, 11(2), 193-202.
- Pillemer, D. B. (1998). *Momentous events, vivid memories*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Pillemer, D. B., Wink, P., DiDonato, T. E. i Sanborn, R. L. (2003). Gender differences in autobiographical memory styles of older adults. *Memory*, 11, 525–532.
- Pohl, R. F., Bender, M. i Lachmann, G. (2005). Autobiographical memory and social skills of men and women. *Applied Cognitive Psychology*, 19(6), 745-759.
- Raes, F., Hermans, D., de Decker, A. i Williams, J. M. G. i Eelen, P. (2003). Autobiographical Memory Specificity and Affect Regulation: An Experimental Approach. *Emotion*, 3(2), 201–206.
- Robinson, J. A. i Swanson, K. L. (1990). Autobiographical memory: The next phase. *Applied Cognitive Psychology*, 4, 321-335.
- Ross, M. i Holmberg, D. (1992). Are wives' memories for events in relationships more vivid than their husbands' memories? *Journal of Social and Personal Relationships*, 9, 585–604.
- Rubin, D. C., Schulkind, M. D. i Rahhal, T. A. (1999). A study of gender differences in autobiographical memory: Broken down by age and sex. *Journal of Adult Development*, 6(1), 61-71.
- Rugg, M. D. i Henson, R.N.A. (2002). Episodic memory retrieval: an (event-related) functional neuroimaging perspective. *The Cognitive Neuroscience of Memory Encoding and Retrieval*, 3-37.
- Sakaki, M. (2007). The functional independence of trait self-knowledge. *Memory*, 16(5), 556-565.

- Schlagman, S., Schulz, J. i Kvavilashvili, L. (2006). A content analysis of involuntary autobiographical memories: Examining the positivity effect in old age. *Memory, 14*, 161-175.
- Singer, J. A. i Blagov, P. (2004). The integrative function of narrative processing: autobiographical memories, self-defining memories, and the life story of identity. U D. R. Beike, J. M. Lampinen, i D. A. Behrend (Ur.), *The self and identity*. New York: Psychology Press.
- Tulving, E. (2002). Episodic Memory: From Mind to Brain. *Annual Review of Psychology, 53*(1), 1-25.
- Umberson, D., Chen, M. D., House, J. S., Hopkins, K. i Slaten, E. (1996). The Effect of Social Relationships on Psychological Well-Being: Are Men and Women Really So Different? *American Sociological Review, 61*(5), 837-857.
- Vranić, A., Jelić, M. i Tonković, M. (2016). *Čemu služi sjećanje?: Uloga autobiografskog pamćenja u funkciji dobi*. 23. godišnja konferencija hrvatskih psihologa: Psihologija starenja - pogled u budućnost.
- Walker, R., Vogel, R. J. i Thompson, C. P. (1997). Autobiographical Memory: Unpleasantness Fades Faster Than Pleasantness Over Time. *Applied Cognitive Psychology, 11*, 399- 413.
- Webster, J. D. (1995). Adult age differences in reminiscence functions. In B. K. Haight & J. D. Webster (Eds.), *The art and science of reminiscing: Theory, methods, and Applications*. Washington, DC: Taylor and Francis.
- Willoughby, K. A., Desrocher, M., Levine, B. i Rovet, J. F. (2012). Episodic and Semantic Autobiographical Memory and Everyday Memory during Late Childhood and Early Adolescence. *Frontiers in Psychology, 3*(53), 1-15.
- Wilson, A. i Ross, M. (2003). The identity function of autobiographical memory: Time is on our side. *Memory, 11*(2), 137-149.
- Wilson, A. i Ross, M. (2000). Constructing and appraising past selves. U D. L. Schacter & E. Scarry (Ur.), *Memory, brain and belief* (231-258), Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Zeba, M. (2006). *Samopoimanje učenika različitog školskog uspjeha*. Diplomski rad. Zagreb: Studij psihologije, Sveučilište u Zagrebu.